

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI
SAN‘ATSHUNOSLIK FAKULTETI

O‘QUV–USLUBIY MAJMUUA

AKADEMIK QALAMTASVIR ASOSLARI FANIDAN

Bilim sohasi: 100000-Ta‘lim
Ta‘lim sohasi: 110000-Pedagogika
Ta‘lim yo‘nalishi: 5110800 - Tasviriy san‘at va
muhandislik grafikasi)

GULISTON- 2022

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O`RTA MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI**

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

“SAN’ATSHUNOSLIK” FAKULTETI

"TASVIRIY SAN'AT VA MUHANDISLIK GRAFIKASI" KAFEDRASI

**AKADEMIK
QALAMTASVIR ASOSLARI**

fanidan

O`QUV – USLUBIY MAJMUA

Bilim sohasi:	100000 - Ta'lim
Ta'lim sohasi:	110000 - Pedagogika
Bakalavriat yo`nalishi:	5110800 - Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi

Guliston – 2022

Ushbu o'quv-uslubiy majmua O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2017 yil 1 martdagi 107-sonli buyrug'i asosida "Akademik qalamtasvir asoslari" fanining namunaviy o'quv dasturi asosida ishlab chiqilgan.

Tuzuvchi: **N.Jumaboyev** – GDU "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi"
kafedra katta o'qituvchisi

Taqrizchilar: **A.Berikbayev** – GDU "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi"
kafedra mudiri

B.Nusharov – GDU "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi"
kafedra katta o'qituvchisi

B.Usmanov – GDU "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi"
kafedra o'qituvchisi

Mazkur o'quv-uslubiy majmua Guliston davlat universiteti O'quv-uslubiy kengashining 20___-yil "____" _____dagi ___-sonli qarori bilan tavsiya etilgan.

MUNDARIJA

№	O'quv uslubiy majmuaning bo'limlari	Bet
1	Ma'ruza mashg'ulotlari.....	5
2	Amaliy mashg'ulotlar.....	19
3	Mustaqil ta'lim mashg'ulotlari	36
4	Glossariy	37
5	Ilovalar	40
6	Fan dasturi	41
6.1	Ishchi fan dasturi	48
6.2	Tarqatma materiallar.....	56
6.3	Testlar	58
6.4	Ishchi fan dasturiga muvofiq baholash mezonlarini qo'llash bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar	61
6.5	Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari	62

MA'RUZA MASHG'ULOTI MAVZULARI

1-mavzu	Odam gavdasini holis fonda ishlash
----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 2 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga qalamtasvirida ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Qalamtasvir haqida tushuncha beradi. Qalamtasvirida mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Qalamtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega bo'ladi. Qalamtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

MA'RUZA MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Qalamtasvirida mavzu asosida qalamtasvir ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Qalamtasvirning maqsad va vazifalari va ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda qalamtasvirga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga qalamtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Odam gavdasini holis fonda ishlash haqida tushuncha (1-ilova)

Akademik qalamtasvir nima? Tasviriy san'at har bir ijodkor shaxs uchun juda keng faoliyatlar maydonidir. Rasm chizishni puxta egallash barcha san'at turlarida muhim o'rinni egallaydi. Shu sababli akademik surat ishlab bilimi tasviriy faoliyatning barchasida qo'l keladi, muvaffaqiyatni ta'minlaydi.

Qalamtasvir ishlashga va uni o'z ma'naviy hayotida foydalanishgani odamlar qadimgi paytlardan beri intilib kelganlar. Shu sababdan ham rasm chizishning ma'lum qonunqoidalar ishlab chiqilgan va yillar, asrlar mobaynida takomillashtirilib kelingan. Qalamtasvir barcha tasviriy san'at turlarining asosiy, negizi desak xato bo'lmaydi. O'quv mashg'ulotining vazifalarni puxta, ifodalay qilib tasviriy olish akademik rasm, qonun qoidalarni atroflicha ham nazariy, ham amaliy jihatdan o'rganishni taqozo etadi. Ular ish faoliyatini sifatli tashkil etilishiga ham ko'p tomondan bog'liqdir. Bundan tashqari,

chizishda ishlatiladigan asbob anjomlar sifatli, talabga javob beradigan bo`lishi kerak. Qalamtasvir ishlashning eng asosiy talabi chizish ob`yektini har tomonlama o`xshatib aks ettirishdan iborat faoliyatni ta`minlashdir. Buning uchun tasvirni qog`oz sathida to`g`ri joylashtirish, nisbatlarini to`g`ri aniqlash, buyumlarning o`zaro masofasini va perspektiva holatlarini aniq topish talab etiladi. Ishning maqsadga muvofiq chiqishida albatta bilim, tajriba va mahorat etarli darajada bo`ladi. Bilim o`qish, o`rganish, mutolaa qilish orqali orttirilsa, tajriba va mahorat ko`p ishlash, tinmay mashq qilish, intilish evaziga orttirilishi ma`lum. Zarur nazariy mashg`ulotlar orqali bilim berish. Ta`lim olishning yana bir muhim sharti har bir tasvir etiladigan narsa, hodisa, lavhani aslidan, ya`ni naturadan qarab aks ettirilishiga juda bog`liq ekanligi sir emas. Chunki chizishda hayot haqiqatni ko`rsata olish sifati eng muhimdir desak aslo yanglishmaymiz. Tasvir chizishni o`rganish oddiy natyurmortlarni, shuningdek alohida alohida turgan buyumlarni aks ettirish orqali amalga oshiriladi. Ish tasvirni qog`ozga to`g`ri va chiroylitarzda joylashtirishdan boshlanadi, so`ng har bir narsani o`zaro joylashishi, ular orasidagi masofalar nisbatlar aniqlanadi. Bunda qalam engil, qlog`ozga ortiq darajada bosmasdan ishlatilishi kerak. Aks holda noto`g`ri chiqqan joylar va erdamchi chiziqlarni o`chirg`ich bilan ketkazish qiyin bo`ladi. Shuning uchun o`rtacha yumshoqlik darajasidagi «TM», «M», «2M» rusumli qalamlardan foydalanish ancha qulay.

Tasvirlarni ishlashda perspektiva qoidalariga amal qilipnishi zarur. Ma`lumki, har bir narsa boshqa narsadan uzoqroqda turgan bo`lsa, u ko`zimizgam kichrayib ko`rinadi, tarxlari ham xiraroq bo`ladi, unga tushaetgan erug`lik, soyalar ham birinchi plandagi buyumnikidan farqlanib turadi. Bularning hammasi chiziqli va havo perspektivasi hodisasining tabiatda namoen bo`lishidir. Ana shu jihatdan to`g`ri aks ettirilsa tasvir haqqoniy chiqishi ta`minlanadi. Har bir narsa qog`ozda tasvirlanar ekan, albatta uning turishiga nisbatan ufq chizig`i topib olinishi kerak. U chizuvchi kishining ko`zi balandligidan o`tquvchi tasavvur etiladigan gorizental to`g`ri chiziqni tashkil etadi. Natyurmortlarda uni to`g`ri aniqlab olib tasvir yaratishda foydalanish zarur shartlardan asosiysi bo`lib, tasvirning haqqoniy chiqishni ta`minlaydi. Narsaning tasvirini gorizental sathga va vertikal kartina sathiga nisbatan holati ham perspektiva ko`rinishiga muvofiq topiladi. Bunda tomonlarning qisqarib, uzoqlashib borgan sari qisqarib ko`rinishi ufqning tutashish nuqtasiga asosan topib chiziladi.

Tasvir yaratishda fazoviy perspektivaga ham ahamiyat berilishi zarur. Chunki yaqinda joylashib turgan buyum uzoqroqdagisidan tusi, rangi, to`q ochligi bilan ajralib turadi. Soya erug`liklarnitasvir tarxlariga monand o`xshatib aks ettirish ular o`rnini to`g`ri mutanosib topishga ham bog`liqligini unutmasligimiz kerak. Natyurmortlarda manzara tasvirlariga nisbatan perspektiva qoidalarini qo`llash murakkabroq, chunki buyumlar, narsalar orasidagi farq, masofalar kamroq bo`lib, ular diqqat bilan kuzatilib aniqlanadi. Manzara, tabiatdagi perspektiva esa yaqqolroq seziladi. Masalan, tekis yo`nalgan temir yo`lni kuzatsak bu hodisa aniq ko`rinadi. Undagi rel`slar uzoqlashgan sari birbiriga yaqinlashib, ufqqa borib birlashib, nuqta bo`lib ikki tomondagi sim eg`ochlar tobora kaltalashib boraetgandek tuyulishi fikrimizni tasdiqlaydi. Bu hodisani kuzatib perspektiva qonuniyatlarini anglab olish, tahlil qilish, tegishli bilimlarni olish mumkin. Rasm chizish jaraenini bosqichma bosqich tashkil etilishi tasvir yaratishning eng muhim pedagogik shartlaridan biridir. Buning uchun rasm chizganda uning hajmiga, ifodasiga ham, har bir narsaning

o`zi mavjud bo`lib turgan atrof muhitiga ham ob`yektiv tarzda endoshshilishi haqqoniy tasvirlanishi kerak.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Amir Temur”, “Beruniy”, ”Bobur”portretlari muallifi kim?	*M.Nabiev	A.Abdullaev	P.Benkov
«Monumental» so`zining ma`nosi nima?	*katta o`lchamli	kichik o`lchamli	tashviqot
«Uyg`onish davri» degan iborani ilk bor italyan rassomi va san`atshunosi ... tomonidan aytilgan?	*Jorjo Vazare	Leonardo da Vinchi	Jotto
«Renessans» so`zining ma`nosi	*uyg`onish davri	rassomlar davri	inqiroz davri
Avtoportret nima?	*Rassom o`z-o`zini tasvirlashi	Do`stlar portreti	Texnik tasvir

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o`quv jarayonini baxs-munozarali o`tkazishda qo`llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o`z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o`z fikrini boshqalarga o`tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o`ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog`ozga o`z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko`rsating

M – ko`rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Akademik qalamtasvir” fanning predmeti va mazmuni to`g`risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko`rsating	
(M) Ko`rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro`yxati (3-ilova):

1. Baymetov B. “Akademik qalamtasvir”. Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. “Chizmatasvir”. O`quv qo`llanma.- G`ofur G`ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo`shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat`iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo`lishi kerak. O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag`shlangan majlisidagi O`zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi.//Halq so`zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “O`zbekiston”, 2017
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O`zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent, “O`zbekiston”, 2016
4. Mirziyoyev Sh.M.Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta`minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi.Toshkent, “O`zbekiston”, 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat`iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo`lishi kerak.Toshkent, “O`zbekiston”, 2017
6. B.Boymetov “Akademik qalamtasvir” Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o`quv qo`llanma. Toshkent, 1997.

7. Tojiyev B., Mahkamova S. “Akademik qalamtasvir” (dastlabki saboqlar). Metodik qo‘llanma. Toshkent, 2013

3. Elektron ta‘lim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali
 9. www.ZiyoNet.Uz - O‘zbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi
 10. www.edu.uz - O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim portali

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Uy jihozlaridan tashkil topgan sodda natyurmort qalamtasvirini qog‘oz yuzasida to‘g‘ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug‘ va soyalarini aniqlab, rang berish.

2-mavzu	Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash
----------------	---

MASHG‘ULOTINING O‘QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 2 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O‘quv mashg‘ulotining shakli	amaliy
Mashg‘ulotining rejasi	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Qalamtasvirga qo‘yiladigan talablar. 2-ilova 3. “FSMU” uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga qalamtasvirda ishlash ko‘nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o‘rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Qalamtasvir haqida tushuncha beradi. Qalamtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o‘rgatadi. Qalamtasvirga qo‘yiladigan talablarni o‘rgatish.	O‘quv faoliyatining natijalari: Qalamtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega bo‘ladi. Qalamtasvir asosida ishlashni o‘rganadi. Qalamtasvirga qo‘yiladigan talablarni bilib oladi
O‘qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O‘qitish vositalari	O‘quv uslubiy kompleks, o‘quv qo‘llanma, tarqatma materiallar, ko‘rgazmali plakatlar, slaydlar.
O‘qitish shakli	Guruh bo‘lib ishlash.
O‘qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg‘ulot bo‘yicha savol-javob, tahlil natijalari.

MA‘RUZA MASHG‘ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Qalamtasvirda mavzu asosida qalamtasvir ishlash masalalari haqida ma‘lumot beradi. 1-ilova	Qalamtasvirning maqsad va vazifalari va ishlash masalalari haqida ma‘lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda qalamtasvirga qo‘yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta‘rif beradi (2-ilova).	Ekranga qalamtasvir faniga qo‘yiladigan talablar haqida namoyishni ko‘radi.
	3. Mavzu bo‘yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro‘yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo‘yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.

3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.
----------------------	---	--------------------------------------

Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Inson qomati rasmini chizish skelet va uning asosiy qismlari tuzilishini o'rganish bilan chambarchas bog'liq. Shuning uchun skelet tuzilishi bo'yicha dars masho'ulotlarini o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Skelet tirik odam (yoki anatomik model) pozasiga yaqin pozada, tik turgan holatda, ikkala qo'li pastda turgan holatda va ikkala oyoq'iga bir xil tayanib turgan holatida joylashtiriladi.

1. Bosh suyagi, 2. Bo'yin umurtqalari, 3. Ko'krak qafasi, 4. Yelka suyagi, 5. Tos suyagi, 6. Umurtqa pog'onasi. 7. Son suyagi. 8. Tirsak suyagi, 9. Bilak suyagi, 10. Qo'l panjalari suyagi, 11. Katta boldir suyagi, 12. Kichik boldir suyagi, 13. Oyoq panjalari suyagi.

Skelet inson tanasining konstruktiv va dinamik ko'rinishi bo'lib hisoblanadi va u harakatlanuvchi asos vazifasini o'taydi. Odamning harakatlanishi, yurishi, yugurishi, mehnat qilishi, sport bilan shu'ullanishi va hok.lar ushbu konstruktiviyasining tuzilishiga bog'liq.

Suyaklarning birlashgan joyi (bo'g'im va birikmalar) o'zaro harakati mushaklarga boshni burish, tana asosini egish va bukish, qo'lni ko'tarish va tushirish, kaftni mushtum holatiga keltirish, hamda har bir barmoqni alohida harakatga keltirish imkonini beradi. Rasm chizish choo'ida o'quvchilar e'tibori tors (tana asosi), bosh va qo'l-oyoqlarni harakatga keltiruvchi bo'g'implarning turli-tumanligiga qaratiladi. Harakat davomida bo'g'implarning ahamiyatini amaliy jihatdan tirik odam misolida ko'rsatish masho'ulotni yaxshi o'zlashtirilishiga turtki bo'ladi. Bu rassomlar uchun skelet va tirik inson tanasi o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini yaxshiroq anglab etish imkonini beradi.

Tasviriy san'atning barcha turlarida bo'lgani kabi, inson skeleti ham ma'lum ketma-ketlik asosida chizilishi kerak. Avvalo qog'ozga tasvirning umumiy holati va joylashadigan o'rnini ko'rsatuvchi engil shtrixlar chiziladi. Skelet balandligi vertikal bo'yicha o'mrov suyagidan (to'sh suyagi tutqichidan) tovongacha bo'lgan oraliq hisoblanadi va u belgilab qo'yiladi. Oyoqlar joylashuvchi yuzada gorizontal tekislikdagi oyoq o'rnini ko'rsatuvchi perspektiv to'g'ri chiziqlar chiziladi. So'ngra skelet balandligini oyoq suyaklarini birlashtiruvchi chiziq orqali ikkiga bo'linadi, o'mrov suyaklari birlashgan joydan esa ikki yelka suyagini birlashtiruvchi chiziq tortiladi. Vertikal chiziqning yuqori uchidan pastga tomon butun tana balandligini hisobga olgan holda Bosh balandligi aniqlanadi va shundan so'ng butun skeletning balandligi kelib chiqadi. Son suyaklarining do'mboqlari o'rtasidagi oraliq masofa va o'mrov suyaklari holati o'zaro va butun skeletga nisbatan solishtirib aniqlanadi. Aniqlangan son suyaklari chiziqlari uchidan pastga, oyoqning tizza bo'g'implari tomon yo'nalgan to'g'ri chiziqlar o'tkaziladi. Tizza bo'g'implaridan esa tovongacha chiziq tortiladi. Shundan so'ng skeletning yuqori qismini shakllarini ishlashga o'tiladi. Son chizig'i asosida tos suyagi, uning balandligi va umumiy shakli (trapestiya) aniqlanadi. Dumo'azadan (tos suyagining eng pastki qismida joylashuvchi qismdan) boshlanuvchi va Bosh suyagigacha davom etuvchi umurtqa pog'onasi yo'nalishini ko'rsatuvchi chiziq chiziladi. Yuqorida aniqlangan Bosh suyagi balandligi butun Bosh suyagini chizishda asos bo'lib xizmat qiladi. Shundan so'ng Bosh

suyagining burilish burchagini ko'rsatuvchi bo'yin suyagi chiziladi. Ko'krak qafasi shakli va o'lchamlari umumiy belgilanadi-umurtqa poo'onasidan yuqori qismidan yelka suyaklari o'tuvchi to'sh suyagigacha.

Rasmda orqa tarafdin ko'krak qafasi ustida yotuvchi kurak suyaklarining umumiy ko'rinishi engil chiziqlarda belgilab olinadi. Shundan so'ng qo'l suyaklariga mos keluvchi sxema chiziq - yelka chiziq oxiridan kaftgacha, kaftdan kaft usti suyalarigacha chiziq chiziladi. Skelet chizishdagi ketma-ketlikni pedagog skeletdagi suyak va birikmalar asosida tushuntirib beradi. Bunda u quyidagi asosiy nisbat munosabatlarini eslatib o'tishi kerak: odatda pastga tushirilgan qo'l son suyagining o'rtasigacha cho'ziladi, son suyagi uzunligi jihatidan boldir suyagi bilan deyarli bir xil, elka va tirsak suyaklari ham bir biriga teng deb olinishi mumkin. Bosh suyagining butun skeletga nisbati esa 1:7 yoki 1:7,5 nisbatda bo'lishi mumkin. Rasm chizishdagi ketma-ketlik va tizimlilik rassomda tashkiliylik va ixchamlilik xususiyatlarini shakllantiradi va kelajakda insonning turli holatlarining tasvirini chizishda san'at asarlari yaratishda hamda ijodiy qobiliyatini rivojlantirishda mustaxkam asos bo'lib xizmat qiladi. Skelet sxemasi chizilganidan keyin, suyak shakli va suyaklarning birlashish xarakterini aniqlashtiruvchi chiziq chiziladi. Asosiy suyaklarning o'lchamini aniqlashda sxema va natura chiziq - mo'ljal bo'lib xizmat qiladi. So'nggi bosqichda skeletning shtrixli tasviri, yorug'-soyalik tushishi natijasida uning hajmi ko'rsatilganida. O'tilgan mavzuni mustahkamlash maqsadida o'quvchilar skeletning sxematik shakllarini to'g'ridan, yon tomondan va alohida bo'laklarini qisqa tasvirlar orqali mustaqil bajarishlari maqsadga muvofiq.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Biron voqea-xodisani aks ettiruvchi asar nima deb ataladi?	*voqeaband	kompanovka	ijodiy ish
Biror narsaga atrofdagi narsalardan yog'dulanib tushadigan nurning nomi nima?	*refleks	shu'la	klorit
Bolalarni rasm chizishga o'rgatishda nimalarga alohida e'tibor beriladi?	*qo'lni erkin harakat qilishga	yo'zish savodini chiqarishga	qo'lni erkin qo'yib yo'zishga
Grafikada nimalardan foydalaniladi?	Qalam, kumir, pastel, sangina, suvbuyoq	Qalam, kumir, moybuek, suvbuyoq, tush	Qalam, kumir, guash, tush, moybo'yoq
Jang manzaralarini o'zida aks ettiruvchi tasviriy san'at janri.	*botal	Portret	Marina

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Akademik qalamtasvir” fanning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. Baymetov B. "Akademik qalamtasvir". Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. "Chizmatasvir". O'quv qo'llanma.- G'ofur G'ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag'shlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi.//Halq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, "O'zbekiston", 2017
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent, "O'zbekiston", 2016
4. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi.Toshkent, "O'zbekiston", 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.Toshkent, "O'zbekiston", 2017
6. B.Boymetov "Akademik qalamtasvir" Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 1997.
7. Tojiyev B., Mahkamova S. "Akademik qalamtasvir" (dastlabki saboqlar). Metodik qo'llanma. Toshkent, 2013

3.Elektron ta'lim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali
9. www.ZiyoNet.Uz - O'zbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi
10. www.edu.uz - O'zbekiston Respublikasi ta'lim portali

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Odam gavdasini holis fonda ishlash va qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, tus berish.

3-mavzu**Odam gavdasini dinamik holatda ishlash****MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI**

Vaqt – 2 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	1.Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga qalamtasvirda ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	

Pedagogik vazifalar: Qalamtasvir haqida tushuncha beradi. Qalamtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Qalamtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega bo'ladi. Qalamtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

MA'RUZA MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Qalamtasvirda mavzu asosida qalamtasvir ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Qalamtasvirning maqsad va vazifalari va ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda qalamtasvirga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga qalamtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Odam gavdasini dinamik holatda ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Bosh shakli qismlarini ishlash paytida uning umumiy yaxlitligi - butunligiga putur etkazib qo'yish mumkin. Masalan, quloq juda ham yorqin, peshona qism haddan tashqari serajin va qoraytirib yuborilgan, lablar bir-biridan keskin ajralib qolgan boiishi mumkin va hokazo. Shunday hoi yuz bermasligi uchun ishning yakunlovch' bosqichini amalga oshirish kerakki, bunda boshning qismlari yagona butunlikka keltiriladi. Shakl haddan tashqari maydalashib, ajinlar ko'payib ketgan joylami umumlashtirish, yorugiikni yaxlitlash, yorugiik manbaiga qarab, uni bir tekisda uzoqlasha-yotgan holatga keltirish lozim; soyadagi qism larga shunday tus berilsinki, ular um um iy uyg'unlashuvdan chiqib ketmasin. Tasviriy san'at qonun-qoidalariga ko'ra uzoq plandagi detallarga kamroq, yaqin plandagilarga esa ko'proq tus berilishi lozim. Qilingan ishlarga yakun yasalayotganda refleklar yom giik bilan bir xil tusda bo'lib qolmasligi, qattiq qoraytirib yuborilgan soyalar "darcha" hosil qilmasligi, uzoq plandagi yom giik va soya kontrastlari oldinga "chiqib" qolmasligini tekshirib olish kerak. Bunday xatolami tezroq ilg'ab olish uchun tasvirga ko'proq uzoqroqdan turib qarash kerak. Tirik bosh rasmi ustida ishlashning metodik ketma-ketligiga yakun yasayotganda shu narsa esdan chiqarilmasligi kerakki, islming har bir bosqichiga yetarli darajada vaqt ajratilishi kerak. Tasvirlashning metodik ketma-ketligini o'zlashtirib olish boshlovchi rassomga uzluksiz, har bir bosqich alohida qanday hal etilishini bilgan holda ishonch bilan ishlash imkoniyatini beradi. Tirik bosh rasmini chizish mashqlaridan keyin bir qator boshlami yelka kengligi bilan birga chizib ko'rish kerak. Bu vazifalar boshning yelka kengligi bilan bog'lanish qonuniyatlarini o'zlashtirib olishga yordam beradi. Bunday mashqlami bajarishda bo'yin va yelkaming plastik xarakteristikasiga alohida e'tibor bering. Dastlab boshning bo'yin va yelkaga nisbatan holatini aniqlab oling, ya'ni uni yelka kengligining romb sifat maydonchasiga to'g'ri "o'mashtiring". Shundan so'ng o'ng va chap tomondan ko'krak-o'mrov suyagining plastik xarakteristikasini aniqlang. Realist rassom insonning barcha go'zalliklarini tasvirlay olishi kerak. Davomli rasm chizish talabani

yordamchi chiziqlar, o‘q chizig‘i, konstruktiv asoslar yordamida tasvirlashga majbur etadi. Talaba davomli o‘quv rasmda asosiy e‘tiborini yuzada realistik tasvirlash qonuniyatlari va qoidalariga qaratadi.

O‘quv-akademik rasm chizishda talaba bu ishni pedagog yordamida, uning uzluksizkuzatuvdaamalgaoshiradi. O‘quv va ijodiy rasm turli yo‘nalishga ega ekanligini ko‘rsatib o‘tish lozim. O‘quv rasmi bilim va ko‘nikmaga ega bo‘lish uchun chiziladi. Ijodiy chiziladi. Shuningdek, talaba av al olgan bilim va malakasi asosida yangilik yaratadi. Yuqorida aytib o‘tganimizdek, o‘quv rasmining ijodiy jihati ham bor. Xomaki rasm ham olingan bilim va malaka asosida yaratiladi. Xomaki rasmda talabadan tasvir qurish izchilligi, yordamchi chiziqlarni qo‘llash kabilar talab etilmaydi. Xomaki rasmlar haqida gapirilganda ularning vazifasi, maqsad va yo‘nalishlarini to‘g‘ri aniqlab olish kerak. Ko‘pincha “xomaki” tushunchasini rasm ustida ishlashning birinchi bosqichi - shaklning chiziqli- konstruktiv qurilishi bilan aralashtirib yuboradilar. Bu, albatta, to‘g‘ri emas. Xomaki rasm ma‘lum vaqt oralig‘ida kuzatilayotgan natura haqida to‘liq tasavvur berishni maqsad qilib qo‘yadi. Xomaki rasmlar har xil davomiylikda, har xil ishlanishi, ish shart-sharoitlari va rassomning o‘z oldiga qo‘ygan vazifalariga qarab yarim soatli, bir soatli, o‘n minutli va hokazo bo‘lishi mumkin. Xomaki rasm-bu naturadan tezgina chizgi qilib olishdir; u talabani tez fikrlash, tasvirlashning eng ishonchli va mantiqiy vositalarini qidirib topishga o‘rgatadi, kuzatuvchanligini rivojlantiradi. Xomaki rasm, uncha muhim bo‘lmagan narsalarni chetga chiqarib tashlab, e‘tiborni asosiy narsaga qaratadi. Xomaki rasm talabani mustaqil ishga tayyorgarlik darajasini namoyon etadi. Xomaki rasmlar talabani tasvir qonuniyatlarini oson va tez qo‘llay bilishga o‘rgatishi lozim.

O‘tmishdagi buyuk rassomlarning xomaki rasm namunalari o‘ziga xosligi, naturaning eng xarakterli xususiyatlari ajratib ko‘rsatilganligi bilan tomoshabinni o‘ziga tortadi. Qisqa xomaki rasm va chizgilarda asosiy e‘tiborni xarakterini ochishga, kishining obrazli xarakteristikasini ko‘rsatishga qaratilgan. Xomaki rasm ustida muntazam ishlash rasm chizish san‘atini tezroq egallab olish imkoniyati beradi. Birorta rassom yo‘q, xomaki rasm chizish uchun maxsus albom ko‘tarib yurmagan bo‘lsin. O‘tmishdagi mashhur rassomlar o‘zlarining kundalik ishlariga juda katta e‘tibor berganlar. Hayotda biz bir-biriga aynan o‘xshash odamni uchratmaymiz. Rassomning vazifasi ham individual xususiyatlarini ilg‘ab olish, ushbu odamning o‘zgacha xususiyatini topa olishdan iborat. Shuning uchun ham ko‘proq kuzatib, ko‘proq naturadan rasm chizib, muntazam ravishda xomaki chizgilar qiling. Portret chizish san‘atini egallashda eng qulay usul avtoportret chizishdir. Rassom o‘z rasmini o‘zi chizgan ekan, ishni nihoyasiga yetkazish uchun qancha vaqt talab etilsa, ko‘zgu oldida shuncha vaqt tura olishi mumkin.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

K. Behzod qaysi janrda ijod qilgan?	*miniatyura	Botal	haykaltaroshlik
Qiyofachining yarim gavda qismi nima deb ataladi?	*tors	monumental	gravyura
Qora qalam yoki qora bo‘yoqda ishlangan bo‘yoqlar qanday nomlanadi?	*Grafika	Spektor	Minatyura

Manzarachi rassomlar kimlar?	*U. Tansikboev. I.Ayvazovskiy. N.Shishkin.	U.Tansikboev. R.Axmedov. N.Inogomov	M.Nabiev. U.Tansikboev. N.Shishkin.
Mashq qilish niyatida, maxsus qonun-qoidalar amal qilib bajarilgan odam tasviriga nima deyiladi?	*Akademik portret	Ijodiy portret	Voqeaband portret

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Akademik qalamtasvir” fanning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. Baymetov B. “Akademik qalamtasvir”. Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. “Chizmatasvir”. O'quv qo'llanma.- G'ofur G'ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag'shlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi.//Halq so'zi gazetasi.2017 yil 16 yanvar, № 11.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “O'zbekiston”, 2017
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent, “O'zbekiston”, 2016
4. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi.Toshkent, “O'zbekiston”, 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.Toshkent, “O'zbekiston”, 2017
6. B.Boymetov “Akademik qalamtasvir” Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 1997.
7. Tojiyev B., Mahkamova S. “Akademik qalamtasvir” (dastlabki saboqlar). Metodik qo'llanma. Toshkent, 2013

3.Elektron ta'lim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali

9. www.ZiyoNet.Uz - O'zbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi

10. www.edu.uz - O'zbekiston Respublikasi ta'lim portali

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Odam gavdasini dinamik holatda ishlash va qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, tus berish.

4-mavzu	Odam gavdasini o'tirgan holatini interyer bilan birga ishlash
----------------	--

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 2 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga qalamtasvirda ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Qalamtasvir haqida tushuncha beradi. Qalamtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Qalamtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega bo'ladi. Qalamtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

MA'RUZA MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Qalamtasvirda mavzu asosida qalamtasvir ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Qalamtasvirning maqsad va vazifalari va ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda qalamtasvirga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga qalamtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Odam gavdasini o'tirgan holatini interyer bilan birga ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Tasviriy san'atda inson bilan bog'liq mavzu asosiy o'rinni egallaydi. Tabiatning eng murakkab va shu bilan bir qatorda eng go'zal maxsuli bo'lgan inson gavdasi ayniqsa, uning portretini tasvirlashga rassomlar qadim-qadimdan izlanib kelganlar. Mamlakatimiz xududidan topilgan eramizdan avvalgi taxminan ikki minginchi yillarga mansub xarbiy kishi, ayollarning xaykal portetlari fikrimizning yorqin dalili bo'la oladi. Inson portretini tasvirlash eng murakkab jarayon bo'lishiga qaramasdan qadimgi odamlar uning go'zalligini namoyon etishga harakat qilganlar. Ularda portret xarakterini tasvirlash uchun malaka yetarli bo'lmasada, peshona, ko'z, lab, burun shakllarini o'xshatib ishlashga harakat qilganlar. Hozirgacha barcha badiiy oliygoxlarda bo'lgani kabi, pedagogika instituti va universitetlarida rassom o'qituvchilarini tayyorlashda inson portretini tasvirlashga aloxida o'rin berilgan. Zamonaviy pedagog – rassom portret ishlash bo'yicha professional malakalarga ega bo'lishi bilan bir qatorda, inson psixologiyasini o'qiy oladigan, xamda uning yuz tuzilishini tasvirlash orqali ichki dunyosini ko'rsata olishi zarur. Buning uchun esa u ko'plab mashqlar bajarishi, bosh chanog'i tuzilishi va plastik anatomiyasini o'rgangan bo'lishi zarur. Inson boshining murakkab shakllarini to'g'ri tasvirlay olish narsaning o'ziga qarab xaqqoniy rasm chizish mashqlariga asoslangan. Bu esa antik davrga mansub gipsdan yasalgan Dovud bosh bo'laklarini (ko'z, burun, lab, quloq) o'ziga qarab tasvirlash orqali boshning gipsdan yasalgan kesik shakli namunasini chizish, undan keyin esa, Antik davr gips bosh namunalari; Apollon, Venera, Diadumen, Gomer kabi bosh xaykallarini o'ziga qarab tasvirlash mashqlari vositasida amalga oshiriladi. Mazkur o'quv qo'llanmaning asosiy maqsadi, bakalavrlar tayyorlash bo'yicha tuzilgan o'quv dasturlaridan joy olgan vazifalarni bajarish metodikasini ishlab chiqish xamda talabalarga portret ishlash malakalarini shakllantirishga qaratilgan.

Pedagogikainstitut va universitetlari badiiy-grafika fakultetlari uchun mo'ljallangan mazkur o'quv qo'llanmadan tasviriy san'at bilan shug'ullanuvchi barcha mutaxassislar foydalanishlari mumkin. qo'llanmada mashxur usta rassomlar xamda o'quvchi-talabalarning ishlaridan namunalar keltirilgan. Odam boshining tuzilishi o'ta murakkab va ko'pqirralidir. Har bir odam boshining kalla suyagi tuzilishi va tashqi ko'rinishi, plastik tasviri o'zining betakror xususiyatlariga ega. Shu bilan birga boshning umumiy shakli, uning konstruktiv – anatomik asosi bir xilda bo'lgan tuzilish konuniyatiga asoslanadi. inson boshini tugri tasvirlash uchun rasm chizuvchi uning shakli, kala suyagining kismalari va ular urtasidagi uzaro bogliklikni xamda tasvirlash jarayonida olingan bilimlarni kullay bilishi kerak. Ushbu ko'nikmalarni o'zlashtirishi uchun u juda ko'plab mashq kilishi zarur. Talabalar ta'lim jarayonida dasturda ko'zda tutilgan quyidagi vazifalarni bajaradilar;

1. Boshning gipsli bo'laklari va gipsli modeli.

2. Tirik bosh, boshning yelka kamari bilan rasmini bajarish. Bunda ular tasvir tuzilishining ayrim qirralarini qayta-qayta takrorlaydilar. Vaxolanki, xar bir o'quv topshirig'ida talaba katta bilim va malakalarni o'zlashtirib olishi kerakki, buni birgina vazifani bajarish jarayonida amalga oshirib bo'lmaydi. Boshning umumiy shaklini aniqlash, chiziqli-konstruktiv tuzilma xosil qilish va xokazo tamoyillarni o'zlashtirish uchun maxsus mashqlar kerak. Talabalar odatda bunga rioya qilmaydilar, ular uchun bu mashqning xojati yo'qdek ko'rinadi. Go'yoki ularga maxsus mashqlar yordami kerak emasdek tuyuladi va mazkur mashqlar bosqichli rasmlar chizish paytida xam amalga oshiraveriladi degan tushuncha paydo bo'lishi mumkin. Har bir buyumni to'la idrok etishda yorug'lik asos

bo'lganidek, bosh shaklini idrok qilishda xam rassomga yorug'lik yordam beradi. Nur bosh usti bo'ylab yoyilib, rassomga uning plastikasini ko'rish imkonini beradi. Dastlab inson bosh shaklini juda tez umumlashgan xolda idrok etadi; kalla go'yo shardek, bo'yin silindrik, burun prizmadek, ko'z sharsimon qobiqdek, ko'rinadi. Faqatgina diqqat bilan qaragandagina rassom boshning xam yaxlit, xam uning qismlari plastik tavsifining nozik tomonlarini ilg'ay boshlaydi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Yunonistonda rasm ishlashga nimalarga alohida e'tibor berilgan?	*tabiatni butun borliqni o'rganishga, unda go'zalliklarni idrok etishga;	tabiatdan zavq olib ishlashga;	borliqdagi go'zalliklarni idrok etishga;
Rangtasvirda ishlatiladigan atamalarni aniqlang?	*Eskiz, yorug', soya, blik, reorleks, shaxsiy soya, janr, kompazitsiya, portret	DastgoHli xaykaltaroshlik, releor	Gorelef, barelef, yorug', soya
San'atshunoslik asarlari mashg'ulotlari nechanchi sinflarda o'tiladi?	*5-7 sinfda	3-4 sinfda	5-6 sinfda
To'lqinsimon chiziq qanday ramz ifodasini kasb etgan?	*Suv ramzi	Shamol, suv ramzi	Harakat, suv ramzi
Mashhur A.Navoiy portretini kim ishlagan?	*M.Muzaxxib	K.Behzod	M.Samarqandiy

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Akademik qalamtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. Baymetov B. “Akademik qalamtasvir”. Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. “Chizmatasvir”. O'quv qo'llanma.- G'ofur G'ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag'shlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi.// Halq so'zi gazetasi.2017 yil 16 yanvar, №11.

2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2016
4. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017
6. B.Boymetov “Akademik qalamtasvir” Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma. Toshkent, 1997.
7. Tojdiyev B., Mahkamova S. “Akademik qalamtasvir” (dastlabki saboqlar). Metodik qo‘llanma. Toshkent, 2013

3. Elektron ta‘lim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali
9. www.ZiyoNet.Uz - O‘zbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi
10. www.edu.uz - O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim portali

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Odam gavdasini dinamik holatda ishlash va qog‘oz yuzasida to‘g‘ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug‘ va soyalarini aniqlab, tus berish.

AMALIY MASHG'ULOTI MAVZULARI

1-mavzu	Odam gavdasini holis fonda ishlash
----------------	---

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqti – 6 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga qalamtasvirida ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Qalamtasvir haqida tushuncha beradi. Qalamtasvirida mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Qalamtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega bo'ladi. Qalamtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Qalamtasvirida mavzu asosida qalamtasvir ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Qalamtasvirning maqsad va vazifalari va ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda qalamtasvirga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga qalamtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Odam gavdasini holis fonda ishlash haqida tushuncha (1-ilova)

Akademik qalamtasvir nima? Tasviriy san'at har bir ijodkor shaxs uchun juda keng faoliyatlar maydonidir. Rasm chizishni puxta egallash barcha san'at turlarida muhim o'rinni egallaydi. Shu sababli akademik surat ishlab bilimi tasviriy faoliyatning barchasida qo'l keladi, muvaffaqiyatni ta'minlaydi.

Qalamtasvir ishlashga va uni o'z ma'naviy hayotida foydalanishgani odamlar qadimgi paytlardan beri intilib kelganlar. Shu sababdan ham rasm chizishning ma'lum qonunqoidalar ishlab chiqilgan va yillar, asrlar mobaynida takomillashtirilib kelingan. Qalamtasvir barcha tasviriy san'at turlarining asosiy, negizi desak xato bo'lmaydi. O'quv mashg'ulotining vazifalarni puxta, ifodali qilib tasviriy olish akademik rasm, qonun qoidalarni atroflicha ham nazariy, ham amaliy jihatdan o'rganishni taqozo etadi. Ular ish faoliyatini sifatli tashkil etilishiga ham ko'p tomondan bog'liqdir. Bundan tashqari,

chizishda ishlatiladigan asbob anjomlar sifatli, talabga javob beradigan bo'lishi kerak. Qalamtasvir ishlashning eng asosiy talabi chizish ob'yektini har tomonlama o'xshatib aks ettirishdan iborat faoliyatni ta'minlashdir. Buning uchun tasvirni qog'oz sathida to'g'ri joylashtirish, nisbatlarini to'g'ri aniqlash, buyumlarning o'zaro masofasini va perspektiva holatlarini aniq topish talab etiladi. Ishning maqsadga muvofiq chiqishida albatta bilim, tajriba va mahorat etarli darajada bo'ladi. Bilim o'qish, o'rganish, mutolaa qilish orqali orttirilsa, tajriba va mahorat ko'p ishlash, tinmay mashq qilish, intilish evaziga orttirilishi ma'lum. Zarur nazariy mashg'ulotlar orqali bilim berish. Ta'lim olishning yana bir muhim sharti har bir tasvir etiladigan narsa, hodisa, lavhani aslidan, ya'ni naturadan qarab aks ettirilishiga juda bog'liq ekanligi sir emas. Chunki chizishda hayot haqiqatni ko'rsata olish sifati eng muhimdir desak aslo yanglishmaymiz. Tasvir chizishni o'rganish oddiy natyurmortlarni, shuningdek alohida alohida turgan buyumlarni aks ettirish orqali amalga oshiriladi. Ish tasvirni qog'ozga to'g'ri va chiroylitarzda joylashtirishdan boshlanadi, so'ng har bir narsani o'zaro joylashishi, ular orasidagi masofalar nisbatlar aniqlanadi. Bunda qalam engil, qlog'ozga ortiq darajada bosmasdan ishlatilishi kerak. Aks holda noto'g'ri chiqqan joylar va erdamchi chiziqlarni o'chirg'ich bilan ketkazish qiyin bo'ladi. Shuning uchun o'rtacha yumshoqlik darajasidagi «TM», «M», «2M» rusumli qalamlardan foydalanish ancha qulay.

Tasvirlarni ishlashda perspektiva qoidalariga amal qilipnishi zarur. Ma'lumki, har bir narsa boshqa narsadan uzoqroqda turgan bo'lsa, u ko'zimizga kichrayib ko'rinadi, tarxlari ham xiraroq bo'ladi, unga tushaetgan erug'lik, soyalar ham birinchi plandagi buyumnikidan farqlanib turadi. Bularning hammasi chiziqli va havo perspektivasi hodisasining tabiatda namoen bo'lishidir. Ana shu jihatdan to'g'ri aks ettirilsa tasvir haqqoniy chiqishi ta'minlanadi. Har bir narsa qog'ozda tasvirlanar ekan, albatta uning turishiga nisbatan ufq chizig'i topib olinishi kerak. U chizuvchi kishining ko'zi balandligidan o'tquvchi tasavvur etiladigan gorizontal to'g'ri chiziqni tashkil etadi. Natyurmortlarda uni to'g'ri aniqlab olib tasvir yaratishda foydalanish zarur shartlardan asosiysi bo'lib, tasvirning haqqoniy chiqishni ta'minlaydi. Narsaning tasvirini gorizontal sathga va vertikal kartina sathiga nisbatan holati ham perspektiva ko'rinishiga muvofiq topiladi. Bunda tomonlarning qisqarib, uzoqlashib borgan sari qisqarib ko'rinishi ufqning tutashish nuqtasiga asosan topib chiziladi. Tasvir yaratishda fazoviy perspektivaga ham ahamiyat berilishi zarur. Chunki yaqinda joylashib turgan buyum uzoqroqdagisidan tusi, rangi, to'q ochligi bilan ajralib turadi. Soya erug'liklarnitasvir tarxlariga monand o'xshatib aks ettirish ular o'rnini to'g'ri mutanosib topishga ham bog'liqligini unutmasligimiz kerak. Natyurmortlarda manzara tasvirlariga nisbatan perspektiva qoidalarini qo'llash murakkabroq, chunki buyumlar, narsalar orasidagi farq, masofalar kamroq bo'lib, ular diqqat bilan kuzatilib aniqlanadi. Manzara, tabiatdagi perspektiva esa yaqqolroq seziladi. Masalan, tekis yo'nalgan temir yo'lni kuzatsak bu hodisa aniq ko'rinadi. Undagi rel'slar uzoqlashgan sari birbiriga yaqinlashib, ufqqa borib birlashib, nuqta bo'lib ikki tomondagi sim eg'ochlar tobora kaltalashib boraetgandek tuyulishi fikrimizni tasdiqlaydi. Bu hodisani kuzatib perspektiva qonuniyatlarini anglab olish, tahlil qilish, tegishli bilimlarni olish mumkin. Rasm chizish jaraenini bosqichma bosqich tashkil etilishi tasvir yaratishning eng muhim pedagogik shartlaridan biridir. Buning uchun rasm chizganda uning hajmiga, ifodasiga ham, har bir narsaning o'zi mavjud bo'lib turgan atrof muhitiga ham ob'yektiv tarzda endoshshilishi haqqoniy tasvirlanishi kerak.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

“Amir Temur”, “Beruniy”, ”Bobur”portretlari muallifi kim?	*M.Nabiev	A.Abdullaev	P.Benkov
«Monumental» so’zining ma’nosi nima?	*katta o’lchamli	kichik o’lchamli	tashviqot
«Uyg’onish davri» degan iborani ilk bor italyan rassomi va san’atshunosi ... tomonidan aytilgan?	*Jorjo Vazare	Leonardo da Vinchi	Jotto
«Renessans» so’zining ma’nosi	*uyg’onish davri	rassomlar davri	inqiroz davri
Avtoportret nima?	*Rassom o’z-o’zini tasvirlashi	Do’stlar portreti	Texnik tasvir

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o’quv jarayonini baxs-munozarali o’tkazishda qo’llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o’z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o’z fikrini boshqalarga o’tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o’ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog’ozga o’z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko’rsating

M – ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Akademik qalamtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro’yxati (3-ilova):

1. Baymetov B. “Akademik qalamtasvir”. Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. “Chizmatasvir”. O’quv qo’llanma.- G’ofur G’ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo’shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo’lishi kerak. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag’shlangan majlisidagi O’zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi.//Halq so’zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “O’zbekiston”, 2017
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O’zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent, “O’zbekiston”, 2016
4. Mirziyoyev Sh.M.Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi.Toshkent, “O’zbekiston”, 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo’lishi kerak.Toshkent, “O’zbekiston”, 2017
6. B.Boymetov “Akademik qalamtasvir” Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o’quv qo’llanma. Toshkent, 1997.

7. Tojiyev B., Mahkamova S. “Akademik qalamtasvir” (dastlabki saboqlar). Metodik qo‘llanma. Toshkent, 2013

3. Elektron ta‘lim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali
 9. www.ZiyoNet.Uz - O‘zbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi
 10. www.edu.uz - O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim portali

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Uy jihozlaridan tashkil topgan sodda natyurmort qalamtasvirini qog‘oz yuzasida to‘g‘ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug‘ va soyalarini aniqlab, rang berish.

2-mavzu	Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash
----------------	---

MASHG‘ULOTINING O‘QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 6 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O‘quv mashg‘ulotining shakli	amaliy
Mashg‘ulotining rejasi	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Qalamtasvirga qo‘yiladigan talablar. 2-ilova 3. “FSMU” uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga qalamtasvirida ishlash ko‘nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o‘rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Qalamtasvir haqida tushuncha beradi. Qalamtasvirida mavzu asosida ishlash usullarini o‘rgatadi. Qalamtasvirga qo‘yiladigan talablarni o‘rgatish.	O‘quv faoliyatining natijalari: Qalamtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega bo‘ladi. Qalamtasvir asosida ishlashni o‘rganadi. Qalamtasvirga qo‘yiladigan talablarni bilib oladi
O‘qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O‘qitish vositalari	O‘quv uslubiy kompleks, o‘quv qo‘llanma, tarqatma materiallar, ko‘rgazmali plakatlar, slaydlar.
O‘qitish shakli	Guruh bo‘lib ishlash.
O‘qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg‘ulot bo‘yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG‘ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Qalamtasvirida mavzu asosida qalamtasvir ishlash masalalari haqida ma‘lumot beradi. 1-ilova	Qalamtasvirning maqsad va vazifalari va ishlash masalalari haqida ma‘lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda qalamtasvirga qo‘yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta‘rif beradi (2-ilova).	Ekranga qalamtasvir faniga qo‘yiladigan talablar haqida namoyishni ko‘radi.
	3. Mavzu bo‘yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro‘yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo‘yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich	Darsga yakun yasab, mavzu bo‘yicha uyga	Mavzu bo‘yicha uyga vazifa oladilar.

Yakuniy	vazifa beradi	
---------	---------------	--

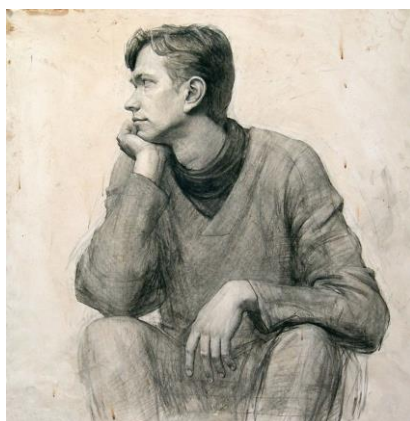
Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Inson qomati rasmini chizish skelet va uning asosiy qismlari tuzilishini o'rganish bilan chambarchas bog'liq. Shuning uchun skelet tuzilishi bo'yicha dars masho'ulotlarini o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Skelet tirik odam (yoki anatomik model) pozasiga yaqin pozada, tik turgan holatda, ikkala qo'li pastda turgan holatda va ikkala oyoq'iga bir xil tayanib turgan holatida joylashtiriladi.

1. Bosh suyagi.
2. Bo'yin umurtqalari.
3. Ko'krak qafasi.
4. Yelka suyagi.
5. Tos suyagi.
6. Umurtqa poo'onasi.
7. Son suyagi.
8. Tirsak suyagi.
9. Bilak suyagi.
10. Qo'l panjalari suyagi.
11. Katta boldir suyagi.
12. Kichik boldir suyagi.
13. Oyoq panjalari suyagi.

Skelet inson tanasining konstruktiv va dinamik ko'rinishi bo'lib hisoblanadi va u harakatlanuvchi asos vazifasini o'taydi. Odamning harakatlanishi, yurishi, yugurishi, mehnat qilishi, sport bilan shu'ullanishi va hok.lar ushbu konstrukstiyasining tuzilishiga bog'liq.

Suyaklarning birlashgan joyi (bo'g'im va birikmalar) o'zaro harakati mushaklarga boshni burish, tana asosini egish va bukish, qo'lni ko'tarish va tushirish, kaftni mushtum holatiga keltirish, hamda har bir barmoqni alohida harakatga keltirish imkonini beradi. Rasm chizish cho'ida o'quvchilar e'tibori tors (tana asosi), bosh va qo'l-oyoqlarni harakatga keltiruvchi bo'g'implarning turli-tumanligiga qaratiladi. Harakat davomida bo'g'implarning ahamiyatini amaliy jihatdan tirik odam misolida ko'rsatish masho'ulotni yaxshi o'zlashtirilishiga turtki bo'ladi. Bu rassomlar uchun skelet va tirik inson tanasi o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligini yaxshiroq anglab etish imkonini beradi.

Tasviriy san'atning barcha turlarida bo'lgani kabi, inson skeleti ham ma'lum ketma-ketlik asosida chizilishi kerak. Avvalo qog'ozga tasvirning umumiy holati va joylashadigan o'rnini ko'rsatuvchi engil shtrixlar chiziladi. Skelet balandligi vertikal bo'yicha o'mrov suyagidan (to'sh suyagi tutqichidan) tovongacha bo'lgan oraliq hisoblanadi va u belgilab qo'yiladi. Oyoqlar joylashuvchi yuzada gorizontal tekislikdagi oyoq o'rnini ko'rsatuvchi perspektiv to'g'ri chiziqlar chiziladi. So'ngra skelet balandligini oyoq suyaklarini birlashtiruvchi chiziq orqali ikkiga bo'linadi, o'mrov suyaklari birlashgan joydan esa ikki yelka suyagini birlashtiruvchi chiziq tortiladi. Vertikal chiziqning yuqori uchidan pastga tomon butun tana balandligini hisobga olgan holda Bosh balandligi aniqlanadi va shundan so'ng butun skeletning balandligi kelib chiqadi. Son suyaklarining

do'mboqlari o'rtasidagi oraliq masofa va o'mrov suyaklari holati o'zaro va butun skeletga nisbatan solishtirib aniqlanadi. Aniqlangan son suyaklari chiziqlari uchidan pastga, oyoqning tizza bo'g'imlari tomon yo'nalgan to'g'ri chiziqlar o'tkaziladi. Tizza bo'g'imlaridan esa tovongacha chiziq tortiladi. Shundan so'ng skeletning yuqori qismini shakllarini ishlashga o'tiladi. Son chizig'i asosida tos suyagi, uning balandligi va umumiy shakli (trapestiya) aniqlanadi. Dumo'azadan (tos suyagining eng pastki qismida joylashuvchi qismdan) boshlanuvchi va Bosh suyagigacha davom etuvchi umurtqa poo'onasi yo'nalishini ko'rsatuvchi chiziq chiziladi. Yuqorida aniqlangan Bosh suyagi balandligi butun Bosh suyagini chizishda asos bo'lib xizmat qiladi. Shundan so'ng Bosh suyagining burilish burchagini ko'rsatuvchi bo'yin suyagi chiziladi. Ko'krak qafasi shakli va o'lchamlari umumiy belgilanadi-umurtqa poo'onasidan yuqori qismidan yelka suyaklari o'tuvchi to'sh suyagigacha.

Rasmda orqa tarafdin ko'krak qafasi ustida yotuvchi kurak suyaklarining umumiy ko'rinishi engil chiziqlarda belgilab olinadi. Shundan so'ng qo'l suyaklariga mos keluvchi sxema chiziqlari - yelka chiziqlari oxiridan kaftgacha, kaftdan kaft usti suyalarigacha chiziq chiziladi. Skelet chizishdagi ketma-ketlikni pedagog skeletdagi suyak va birikmalar asosida tushuntirib beradi. Bunda u quyidagi asosiy nisbat munosabatlarini eslatib o'tishi kerak: odatda pastga tushirilgan qo'l son suyagining o'rtasigacha cho'ziladi, son suyagi uzunligi jihatidan boldir suyagi bilan deyarli bir xil, elka va tirsak suyaklari ham bir biriga teng deb olinishi mumkin. Bosh suyagining butun skeletga nisbati esa 1:7 yoki 1:7,5 nisbatda bo'lishi mumkin. Rasm chizishdagi ketma-ketlik va tizimlilik rassomda tashkiliylik va ixchamlilik xususiyatlarini shakllantiradi va kelajakda insonning turli holatlarining tasvirini chizishda san'at asarlari yaratishda hamda ijodiy qobiliyatini rivojlantirishda mustaxkam asos bo'lib xizmat qiladi. Skelet sxemasi chizilganidan keyin, suyak shakli va suyaklarning birlashish xarakterini aniqlashtiruvchi chiziqlar chiziladi. Asosiy suyaklarning o'lchamini aniqlashda sxema va natura chiziqlari mo'ljal bo'lib xizmat qiladi. So'nggi bosqichda skeletning shtrixli tasviri, yorug'-soyalik tushishi natijasida uning hajmi ko'rsatilganida. O'tilgan mavzuni mustahkamlash maqsadida o'quvchilar skeletning sxematik shakllarini to'g'ridan, yon tomondan va alohida bo'laklarini qisqa tasvirlar orqali mustaqil bajarishlari maqsadga muvofiq.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Biron voqea-xodisani aks ettiruvchi asar nima deb ataladi?	*voqeaband	kompanovka	ijodiy ish
Biror narsaga atrofdagi narsalardan yog'dulanib tushadigan nurning nomi nima?	*refleks	shu'la	klorit
Bolalarni rasm chizishga o'rgatishda nimalarga alohida e'tibor beriladi?	*qo'lni erkin harakat qilishga	yozish savodini chiqarishga	qo'lni erkin qo'yib yozishga
Grafikada nimalardan foydalaniladi?	Qalam, kumir, pastel, sangina, suvbuyoq	Qalam, kumir, moybuek, suvbuek, tush	Qalam, kumir, guash, tush, moybo'yoq
Jang manzaralarini o'zida aks ettiruvchi tasviriy san'at janri.	*botal	Portret	Marina

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Akademik qalamtasvir” faning predmeti va mazmuni to’g’risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko’rsating	
(M) Ko’rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro’yxati (3-ilova):

1. Baymetov B. “Akademik qalamtasvir”. Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. “Chizmatasvir”. O’quv qo’llanma.- G’ofur G’ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo’shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo’lishi kerak. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag’shlangan majlisidagi O’zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Halq so’zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, № 11.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “O’zbekiston”, 2017
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O’zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent, “O’zbekiston”, 2016
4. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi.Toshkent, “O’zbekiston”, 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo’lishi kerak.Toshkent, “O’zbekiston”, 2017
6. B.Boymetov “Akademik qalamtasvir” Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o’quv qo’llanma. Toshkent, 1997.
7. Tojiyev B., Mahkamova S. “Akademik qalamtasvir” (dastlabki saboqlar). Metodik qo’llanma. Toshkent, 2013

3.Elektron ta’lim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali
9. www.ZiyoNet.Uz - O’zbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi
10. www.edu.uz - O’zbekiston Respublikasi ta’lim portali

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Odam gavdasini holis fonda ishlash va qog’oz yuzasida to’g’ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug’ va soyalarini aniqlab, tus berish.

3-mavzu	Odam gavdasini dinamik holatda ishlash
----------------	---

MASHG’ULOTINING O’QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 6 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O’quv mashg’ulotining shakli	amaliy
Mashg’ulotining rejasi	1.Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Qalamtasvirga qo’yiladigan talablar. 2-ilova

	3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga qalamtasvirda ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Qalamtasvir haqida tushuncha beradi. Qalamtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Qalamtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega bo'ladi. Qalamtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlar, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Qalamtasvirda mavzu asosida qalamtasvir ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Qalamtasvirning maqsad va vazifalari va ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda qalamtasvirga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga qalamtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Odam gavdasini dinamik holatda ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Bosh shakli qismlarini ishlash paytida uning umumiy yaxlitligi - butunligiga putur etkazib qo'yish mumkin. Masalan, quloq juda ham yorqin, peshona qism haddan tashqari serajin va qoraytirib yuborilgan, lablar bir-biridan keskin ajralib qolgan boiishi mumkin va hokazo. Shunday hoi yuz bermasligi uchun ishning yakunlovch' bosqichini amalga oshirish kerakki, bunda boshning qismlari yagona butunlikka keltiriladi. Shakl haddan tashqari maydalashib, ajinlar ko'payib ketgan joylami umumlashtirish, yorugiikni yaxlitlash, yorugiik manbaiga qarab, uni bir tekisda uzoqlasha-yotgan holatga keltirish lozim; soyadagi qism larga shunday tus berilsinki, ular um um iy uyg'unlashuvdan chiqib ketmasin. Tasviriy san'at qonun-qoidalariga ko'ra uzoq plandagi detallarga kamroq, yaqin plandagilarga esa ko'proq tus berilishi lozim. Qilingan ishlarga yakun yasalayotganda reflekslar yom giik bilan bir xil tusda bo'lib qolmasligi, qattiq qoraytirib yuborilgan soyalar "darcha" hosil qilmasligi, uzoq plandagi yom giik va soya kontrastlari oldinga "chiqib" qolmasligini tekshirib olish kerak. Bunday xatolami tezroq ilg'ab olish uchun tasvirga ko'proq uzoqroqdan turib qarash kerak. Tirik bosh rasmi ustida ishlashning metodik ketma-ketligiga yakun yasayotganda shu narsa esdan chiqarilmasligi kerakki, islming har bir bosqichiga yetarli darajada vaqt ajratilishi kerak. Tasvirlashning metodik ketma-ketligini o'zlashtirib olish boshlovchi rassomga uzluksiz, har bir bosqich alohida qanday hal etilishini bilgan holda ishonch bilan ishlash imkoniyatini beradi. Tirik bosh rasmini chizish mashqlaridan keyin bir qator boshlami yelka kengligi bilan birga chizib ko'rish kerak. Bu vazifalar boshning yelka kengligi bilan bog'lanish qonuniyatlarini o'zlashtirib olishga yordam beradi. Bunday mashqlami bajarishda bo'yin va yelkalaming plastik xarakte-

ristikasiga alohida e'tibor bering. Dastlab boshning bo'yin va yelkaga nisbatan holatini aniqlab oling, ya'ni uni yelka kengligining romb sifat maydonchasiga to'g'ri "o'mashtiring". Shundan so'ng o'ng va chap tomondan ko'krak-o'mrov suyagining plastik xarakteristikasini aniqlang. Realist rassom insonning barcha go'zalliklarini tasvirlay olishi kerak. Davomli rasm chizish talabani yordamchi chiziqlar, o'q chizig'i, konstruktiv asoslar yordamida tasvirlashga majbur etadi. Talaba davomli o'quv rasmda asosiy e'tiborini yuzada realistik tasvirlash qonuniyatlari va qoidalariga qaratadi.

O'quv-akademik rasm chizishda talaba bu ishni pedagog yordamida, uning uzluksizkuzatuvvidaamalgao'shiradi. O'quv va ijodiy rasm turli yo'nalishga ega ekanligini ko'rsatib o'tish lozim. O'quv rasmi bilim va ko'nikmaga ega bo'lish uchun chiziladi. Ijodiy chiziladi. Shuningdek, talaba avval olgan bilim va malakasi asosida yangilik yaratadi. Yuqorida aytib o'tganimizdek, o'quv rasmining ijodiy jihati ham bor. Xomaki rasm ham olingan bilim va malaka asosida yaratiladi. Xomaki rasmda talabadan tasvir qurish izchilligi, yordamchi chiziqlarni qo'llash kabilar talab etilmaydi. Xomaki rasmlar haqida gapirilganda ularning vazifasi, maqsad va yo'nalishlarini to'g'ri aniqlab olish kerak. Ko'pincha "xomaki" tushunchasini rasm ustida ishlashning birinchi bosqichi - shaklning chiziqli- konstruktiv qurilishi bilan aralashtirib yuboradilar. Bu, albatta, to'g'ri emas. Xomaki rasm ma'lum vaqt oralig'ida kuzatilayotgan natura haqida to'liq tasavvur berishni maqsad qilib qo'yadi. Xomaki rasmlar har xil davomiylikda, har xil ishlanishi, ish shart-sharoitlari va rassomning o'z oldiga qo'ygan vazifalariga qarab yarim soatli, bir soatli, o'n minutli va hokazo bo'lishi mumkin. Xomaki rasm-bu naturadan tezgina chizgi qilib olishdir; u talabani tez fikrlash, tasvirlashning eng ishonchli va mantiqiy vositalarini qidirib topishga o'rgatadi, kuzatuvchanligini rivojlantiradi. Xomaki rasm, uncha muhim bo'lmagan narsalarni chetga chiqarib tashlab, e'tiborni asosiy narsaga qaratadi. Xomaki rasm talabani mustaqil ishga tayyorgarlik darajasini namoyon etadi. Xomaki rasmlar talabani tasvir qonuniyatlarini oson va tez qo'llay bilishga o'rgatishi lozim.

O'tmishdagi buyuk rassomlarning xomaki rasm namunalari o'ziga xosligi, naturaning eng xarakterli xususiyatlari ajratib ko'rsatilganligi bilan tomoshabinni o'ziga tortadi. Qisqa xomaki rasm va chizgilarda asosiy e'tiborni xaraktertemi ochishga, kishining obrazli xarakteristikasini ko'rsatishga qarating. Xomaki rasm ustida muntazam ishlash rasm chizish san'atini tezroq egallab olish imkoniyati beradi. Birorta rassom yo'qki, xomaki rasm chizish uchun maxsus albom ko'tarib yurmagan bo'lsin. O'tmishdagi mashhur rassomlar o'zlarining kundalik ishlariga juda katta e'tibor berganlar. Hayotda biz bir-biriga aynan o'xshash odamni uchratmaymiz. Rassomning vazifasi ham individual xususiyatlarni ilg'ab olish, ushbu odamning o'zgacha xususiyatini topa olishdan iborat. Shuning uchun ham ko'proq kuzating, ko'proq naturadan rasm chizing, muntazam ravishda xomaki chizgilar qiling. Portret chizish san'atini egallashda eng qulay usul avtoportret chizishdir. Rassom o'z rasmini o'zi chizgan ekan, ishni nihoyasiga yetkazish uchun qancha vaqt talab etilsa, ko'zgu oldida shuncha vaqt tura olishi mumkin.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

K.Behzod qaysi janrda ijod qilgan?	*miniatyura	Botal	haykaltaroshlik
Qiyofachining yarim gavda qismi	*tors	monumental	gravlyura

nima deb ataladi?			
Qora qalam yoki qora bo'yoqda ishlangan bo'yoqlar qanday nomlanadi?	*Grafika	Spektor	Minatyura
Manzarachi rassomlar kimlar?	*U. Tansikboev. I.Ayvazovskiy. N.Shishkin.	U.Tansikboev. R.Axmedov. N.Inogomov	M.Nabiev. U.Tansikboev. N.Shishkin.
Mashq qilish niyatida, maxsus qonun-qoidalar amal qilib bajarilgan odam tasviriga nima deyiladi?	*Akademik portret	Ijodiy portret	Voqeaband portret

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Akademik qalamtasvir” fanning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. Baymetov B. “Akademik qalamtasvir”. Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. “Chizmatasvir”. O'quv qo'llanma.- G'ofur G'ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag'shlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi.//Halq so'zi gazetasi.2017 yil 16 yanvar, № 11.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “O'zbekiston”, 2017
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent, “O'zbekiston”, 2016
4. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi.Toshkent, “O'zbekiston”, 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.Toshkent, “O'zbekiston”, 2017
6. B.Boymetov “Akademik qalamtasvir” Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 1997.
7. Tojiyev B., Mahkamova S. “Akademik qalamtasvir” (dastlabki saboqlar). Metodik qo'llanma. Toshkent, 2013

3. Elektron ta'lim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali
9. www.ZiyoNet.Uz - O'zbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi
10. www.edu.uz - O'zbekiston Respublikasi ta'lim portali

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Odam gavdasini dinamik holatda ishlash va qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, tus berish.

4-mavzu	Odam gavdasini o'tirgan holatini interyer bilan birga ishlash
----------------	--

MASHG'ULOTINING O'QITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 6 soat	talbalar soni 20-27 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	amaliy
Mashg'ulotining rejasi	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablar. 2-ilova 3. "FSMU" uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga qalamtasvirda ishlash ko'nikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni o'rgatadi	
Pedagogik vazifalar: Qalamtasvir haqida tushuncha beradi. Qalamtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini o'rgatadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni o'rgatish.	O'quv faoliyatining natijalari: Qalamtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega bo'ladi. Qalamtasvir asosida ishlashni o'rganadi. Qalamtasvirga qo'yiladigan talablarni bilib oladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
O'qitish vositalari	O'quv uslubiy kompleks, o'quv qo'llanma, tarqatma materiallar, ko'rgazmali plakatlari, slaydlar.
O'qitish shakli	Guruh bo'lib ishlash.
O'qitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashg'ulot bo'yicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Qalamtasvirda mavzu asosida qalamtasvir ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Qalamtasvirning maqsad va vazifalari va ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda qalamtasvirga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga qalamtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Odam gavdasini o'tirgan holatini interyer bilan birga ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Tasviriy san'atda inson bilan bog'liq mavzu asosiy o'rinni egallaydi. Tabiatning eng murakkab va shu bilan bir qatorda eng go'zal maxsuli bo'lgan inson gavdasi ayniqsa, uning portretini tasvirlashga rassomlar qadim-qadimdan izlanib kelganlar. Mamlakatimiz xududidan topilgan eramizdan avvalgi taxminan ikki minginchi yillarga mansub xarbiy kishi, ayollarning xaykal portretlari fikrimizning yorqin dalili bo'la oladi. Inson portretini tasvirlash eng murakkab jarayon bo'lishiga qaramasdan qadimgi odamlar uning go'zalligini namoyon etishga harakat qilganlar. Ularda portret xarakterini tasvirlash uchun malaka yetarli bo'lmasada, peshona, ko'z, lab, burun shakllarini o'xshatib ishlashga harakat qilganlar. Hozirgacha barcha badiiy oliygoxlarda bo'lgani kabi, pedagogika instituti va universitetlarida rassom o'qituvchilarini tayyorlashda inson portretini tasvirlashga aloxida o'rin berilgan. Zamonaviy pedagog – rassom portret ishlash bo'yicha professional malakalarga ega bo'lishi bilan bir qatorda, inson psixologiyasini o'qiy oladigan, xamda uning yuz tuzilishini tasvirlash orqali ichki dunyosini ko'rsata olishi zarur. Buning uchun esa u ko'plab mashqlar bajarishi, bosh chanog'i tuzilishi va plastik anatomiyasini o'rgangan bo'lishi zarur. Inson boshining murakkab shakllarini to'g'ri tasvirlay olish narsaning o'ziga qarab xaqqoniy rasm chizish mashqlariga asoslangan. Bu esa antik davrga mansub gipsdan yasalgan Dovud bosh bo'laklarini (ko'z, burun, lab, quloq) o'ziga qarab tasvirlash orqali boshning gipsdan yasalgan kesik shakli namunasini chizish, undan keyin esa, Antik davr gips bosh namunalari; Apollon, Venera, Diadumen, Gomer kabi bosh xaykallarini o'ziga qarab tasvirlash mashqlari vositasida amalga oshiriladi. Mazkur o'quv qo'llanmaning asosiy maqsadi, bakalavrlar tayyorlash bo'yicha tuzilgan o'quv dasturlaridan joy olgan vazifalarni bajarish metodikasini ishlab chiqish xamda talabalarga portret ishlash malakalarini shakllantirishga qaratilgan.

Pedagogikainstitut va universitetlari badiiy-grafika fakultetlari uchun mo'ljallangan mazkur o'quv qo'llanmadan tasviriy san'at bilan shug'ullanuvchi barcha mutaxassislar foydalanishlari mumkin. qo'llanmada mashxur usta rassomlar xamda o'quvchi-talabalarining ishlaridan namunalar keltirilgan. Odam boshining tuzilishi o'ta murakkab va ko'pqirralidir. Har bir odam boshining kalla suyagi tuzilishi va tashqi ko'rinishi, plastik tasviri o'zining betakror xususiyatlariga ega. Shu bilan birga boshning umumiy shakli, uning konstruktiv – anatomik asosi bir xilda bo'lgan tuzilish konuniyatiga asoslanadi. inson boshini tugri tasvirlash uchun rasm chizuvchi uning shakli, kala suyagining kismalari va ular urtasidagi uzaro bogliklikni xamda tasvirlash jarayonida olingan bilimlarni kullay bilishi kerak. Ushbu ko'nikmalarni o'zlashtirishi uchun u juda ko'plab mashq kilishi zarur. Talabalar ta'lim jarayonida dasturda ko'zda tutilgan quyidagi vazifalarni bajaradilar;

1. Boshning gipsli bo'laklari va gipsli modeli.

2. Tirik bosh, boshning yelka kamari bilan rasmini bajarish. Bunda ular tasvir tuzilishining ayrim qirralarini qayta-qayta takrorlaydilar. Vaxolanki, xar bir o'quv topshirig'ida talaba katta bilim va malakalarni o'zlashtirib olishi kerakki, buni birgina vazifani bajarish jarayonida amalga oshirib bo'lmaydi. Boshning umumiy shaklini aniqlash, chiziqli-konstruktiv tuzilma xosil qilish va xokazo tamoyillarni o'zlashtirish uchun maxsus mashqlar kerak. Talabalar odatda bunga rioya qilmaydilar, ular uchun bu mashqning xo'jati yo'qdek ko'rinadi. Go'yoki ularga maxsus mashqlar yordami kerak emasdek tuyuladi va mazkur mashqlar bosqichli rasmlar chizish paytida xam amalga oshiraveriladi

degan tushuncha paydo bo'lishi mumkin. Har bir buyumni to'la idrok etishda yorug'lik asos bo'lganidek, bosh shaklini idrok qilishda xam rassomga yorug'lik yordam beradi. Nur bosh usti bo'ylab yoyilib, rassomga uning plastikasini ko'rish imkonini beradi. Dastlab inson bosh shaklini juda tez umumlashgan xolda idrok etadi; kalla go'yo shardek, bo'yin silindrik, burun prizmadek, ko'z sharsimon qobiqdek, ko'rinadi. Faqatgina diqqat bilan qaragandagina rassom boshning xam yaxlit, xam uning qismlari plastik tavsifining nozik tomonlarini ilg'ay boshlaydi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Yunonistonda rasm ishlashga nimalarga alohida e'tibor berilgan?	*tabiatni butun borliqni o'rganishga, unda go'zalliklarni idrok etishga;	tabiatdan zavq olib ishlashga;	borliqdagi go'zalliklarni idrok etishga;
Rangtasvirda ishlatiladigan atamalarni aniqlang?	*Eskiz, yorug', soya, blik, reorleks, shaxsiy soya, janr, kompazitsiya, portret	DastgoHli xaykaltaroshlik, releor	Gorelef, barelef, yorug', soya
San'atshunoslik asarlari mashg'ulotlari nechanchi sinflarda o'tiladi?	*5-7 sinfda	3-4 sinfda	5-6 sinfda
To'lqinsimon chiziq qanday ramz ifodasini kasb etgan?	*Suv ramzi	Shamol, suv ramzi	Harakat, suv ramzi
Mashhur A.Navoiy portretini kim ishlagan?	*M.Muzaxxib	K.Behzod	M.Samarqandiy

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Akademik qalamtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. Baymetov B. “Akademik qalamtasvir”. Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. “Chizmatasvir”. O'quv qo'llanma.- G'ofur G'ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar

- Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bagʻshlangan majlisidagi Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi.// Halq soʻzi gazetasi.2017 yil 16 yanvar, №11.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “Oʻzbekiston”, 2017
  3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik Oʻzbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent, “Oʻzbekiston”, 2016
  4. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini taʼminlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi.Toshkent, “Oʻzbekiston”, 2017
  5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qatʼiy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi boʻlishi kerak.Toshkent, “Oʻzbekiston”, 2017
  6. B.Boymetov “Akademik qalamtasvir” Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun oʻquv qoʻllanma. Toshkent, 1997.
  7. Tojiyev B., Mahkamova S. “Akademik qalamtasvir” (dastlabki saboqlar). Metodik qoʻllanma. Toshkent, 2013

3.Elektron taʼlim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali
9. www.ZiyoNet.Uz - Oʻzbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi
10. www.edu.uz - Oʻzbekiston Respublikasi taʼlim portali

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Odam gavdasini dinamik holatda ishlash va qogʻoz yuzasida toʻgʻri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorugʻ va soyalarini aniqlab, tus berish.

5-mavzu	Odam gavdasini oʻtirgan holatini interyer bilan birga ishlash
----------------	--

MASHGʻULOTINING OʻQITISH TEXNOLOGIYASI

Vaqt – 12 soat	talbalar soni 20-27 nafar
Oʻquv mashgʻulotining shakli	amaliy
Mashgʻulotining rejasi	1.Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Mavzusi asosida ishlash masalalari. 1-ilova 2. Qalamtasvirga qoʻyiladigan talablar. 2-ilova 3. “FSMU” uslubi. 3-ilova 4. Adabiyotlar bilan ishlash 4-ilova
Oʻquv mashgʻulotining maqsadi: Talabalarga qalamtasvirda ishlash koʻnikma va malakalarini beradi. Eskizlar ishlashni oʻrgatadi	
Pedagogik vazifalar: Qalamtasvir haqida tushuncha beradi. Qalamtasvirda mavzu asosida ishlash usullarini oʻrgatadi. Qalamtasvirga qoʻyiladigan talablarni oʻrgatish.	Oʻquv faoliyatining natijalari: Qalamtasviri va kompozitsiya haqida tushunchaga ega boʻladi. Qalamtasvir asosida ishlashni oʻrganadi. Qalamtasvirga qoʻyiladigan talablarni bilib oladi
Oʻqitish uslubi va texnikasi	Amaliy ish, master klass texnologiyasi
Oʻqitish vositalari	Oʻquv uslubiy kompleks, oʻquv qoʻllanma, tarqatma materiallar, koʻrgazmali plakatlar, slaydlar.
Oʻqitish shakli	Guruh boʻlib ishlash.
Oʻqitish shart-sharoitlari	Kompyuter va multimediali vositalar bilan jihozlangan auditoriya va asbob-uskuna, materiallar bilan jihozlangan ustaxona
Monitoring va baholash	Mashgʻulot boʻyicha savol-javob, tahlil natijalari.

AMALIY MASHG'ULOTNING TEXNOLOGIK XARITASI

Faoliyat bosqichlari	Faoliyat mazmuni	
	Pedagog	Magistr
1-bosqich Kirish	1. Qalamtasvirning maqsad va vazifalari. Qalamtasvirda mavzu asosida qalamtasvir ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi. 1-ilova	Qalamtasvirning maqsad va vazifalari va ishlash masalalari haqida ma'lumot beradi
2-bosqich. Asosiy	2. Ekranda qalamtasvirga qo'yiladigan talablar haqida namoyish qiladi va ularga qisqacha ta'rif beradi (2-ilova).	Ekranga qalamtasvir faniga qo'yiladigan talablar haqida namoyishni ko'radi.
	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan ishlash uchun ro'yhat beradi (3-ilova)	3. Mavzu bo'yicha Adabiyotlar bilan tanishadi.
3-bosqich Yakuniy	Darsga yakun yasab, mavzu bo'yicha uyga vazifa beradi	Mavzu bo'yicha uyga vazifa oladilar.

Odam gavdasini o'tirgan holatini interyer bilan birga ishlash haqida umumiy tushuncha (1-ilova)

Tasvirlarni chizishda, xoh u natyumort bo'lsin, xoh odam tasviri, yoki manzara bo'lsin, barchasida aks ettirishning turli-tuman vositalari va usullaridan unumli foydalanilishi kerak. Bunday yo'l tutish bilimni, mahoratni, tajribani oshirishga xizmat qiladi.

Odam qiyofasini chizishni o'rganish jarayonida grafik uslublarni qo'llash esa eng sinalgan yo'ldir. Chunki eng qulay va tez bajariladigan har xil ashyolar (qalam, sangina, sous, pastel retush va boshqalar) yordamida amalga oshiriladigan tasvir ayniqsa qiziqarli chiqadi. Bunday qalamchizgilarni ishlaganda rangli (tus berilgan) qog'ozlardan foydalanish o'quv-mashq ishlarining badiiyliги darajasini ham oshiradi. Voqelikni obrazli ifoda etish omili bo'lib xizmat qiladi.

Interyerdagi odam qiyofasini tezlavhalarini turli holatlarda tasvirlashda atrof muhitning ko'rinishi ham e'tiborga olinishi kerak. Yorug'lik manbaining qaysi tomondaligi chizilayotgan ob'ektning naqadar hajmli va bo'rtiq tasvirlanishida rol o'ynaydi. SHu sababli ish o'quv mashq sifatida bajarilayotganligidan qat'iy nazar jiddiy z'tiborli yondashuvni talab etadi.

Ma'lumki, odamni tasvirlashni o'rganishda uni tezlikda chizish mashqlari muhim ahamiyat kasb etadi. Mashq vazifalar kichikroq qog'ozlarda, so'ngra kattaroq qog'ozlarda bajarilishi maqsadga muvofiq. Kichik-kichik qalamchizgilar ko'pincha yumshoqroq oddiy qalamda, kattaroq tasvirlar esa iloji boricha ko'mir qalamchalari, retush, sangina, sous va pastelda ishlansa qulay bo'ladi. Buning sababi ularning ishlatilishi qulayligidadir. Bunday vositalar bilan tezkorlikda katta sathlarda ifodali tasvirlar ishlash mumkin. Ammo bu ularni ishlatish oson ekan degan tushunchani tug'dirmasligi kerak. Masalan, retush qalami o'ta qora bo'lganligi uchun uni rangli, ya'ni biror xolis tus berilgan qog'ozga rasm solishda ishlatish mumkin. Oppoq qog'oz sathida undan foydalanish ancha tajriba va mahoratni talab etadi. Ayniqsa tezkor qalamlavhalarini chizganda retush juda qulay bo'lib, kerakli joylarda chiziq tarhlarini qo'l barmoqlari yoki qog'oz parchasi bilan surkatib, tasvirlanayotgan narsaning soya, hatto yarimsoyalarini juda ifodali va chiroyli qilib ko'rsatish imkoniyati bor.

Rangli qog'ozda ishlanganda retush kalami va ko'mir qalamchalarini oq rangli pastel yoki bo'r bilan aralash texnikada ishlatish yaxshi samara beradi. Ma'lumki, sousni suvga qorib mo'yqalamda qog'ozga surtib tus berilsa, so'ngra tasvirni retush qalamida ishlansa, o'chirg'ichdan ham unumli, bilib foydalanilsa, har qanday o'quv-mashq vazifani namunali va chiroyli qilib chiqarish mumkin. Tasvirning eng yorug' qismlarini o'chirg'ich yordamida ustalik bilan o'chirib bo'rttirilsa, eng to'q soylarning sathi quyuv, qora sous bilan bo'yab yopilsa, ish hajm tomondan juda fazoviylik kasb etadi.

Sangina qalamtasvirlarni ishlashda qo'llanilishi ham foydali. U bilan har qanday tasvirni tez va ifodali qilib chiqarsa bo'ladi. Faqat buning uchun uning texnikasini egallash kerak. Ma'lumki sanginaning to'q jigarrang hamda qizg'imir jigarrang turlari bo'ladi. Ularni ham tus berilgan oxrasimon rangli qog'ozlarda unumli qo'llash mumkin. Sanginani surkatib soylarning katta-katta qismlarini yopish imkoniyati ham borligi, ish rivojini tezlashtiradi. Sangina qalamtasvirlarni ishlashda qo'llanilishi ham foydali. U bilan har qanday tasvirni tez va ifodali qilib chiqarsa bo'ladi. Faqat buning uchun uning texnikasini egallash kerak. Ma'lumki sanginaning to'q jigarrang hamda qizg'imir jigarrang turlari bo'ladi. Ularni ham tus berilgan oxrasimon rangli qog'ozlarda unumli qo'llash mumkin. Sanginani surkatib soylarning katta-katta qismlarini yopish imkoniyati ham borligi, ish rivojini tezlashtiradi. Yuqorida keltirib o'tilgan barcha tasvirlash vositalarini uzoq muddatda bajariladigan, hamda tezkorlik bilan ishlanadigan qalamtasvirlarda birdek muvaffaqiyat bilan qo'llash mumkin. Odam qomatini turli holatlarda, vaziyatlarda harakatli ko'rinishlarda interer muhiti sharoitida tasvirlash ancha murakkab vazifalardan hisoblanadi. Agar ular tez muddatda ishlanishi kerak bo'lsa, tezchizgi lavhalari ko'rinishida bo'lsa, bir nechta tasvirni bitta qog'oz sathida chiroyli kompozitsiyada joylashtirib bajarish ko'p samara beradi. Chunki unda har bir chizilgan har turli holatlarda turgan odamlar qiyofasi o'zaro solishtirib ishlanadi, o'lchamlari bir-biriga moslanadi va shuning natijasida tasvirlar guruhi bog'langan mazmun kasb etib, badiiy ko'rinishga ega bo'ladi. Inson qaddi-qomatini chizishga albatta tezkor tasvirlar ishlash, ko'proq mashq qilish talab etiladi. Ayniqsa suratning qismlari nisbatlari, katta shaklning yaxlitligiga e'tibor qaratilishi kerak. So'ng tana holati, uning qanday harakat holatida namoyon bo'layotganligi muhim bo'lib, uni to'g'ri topish va aks ettirish kerak. Yuqorida aytilgan barcha holatlar nazariy va amaliy tomondan yaxshi o'rganilsa, kitoblar, maxsus adabiyotlar mutolaasiga e'tibor berilsa har qanday quntli talaba uning oldiga qo'yilgan murakkab vazifalarning barchasini muvaffaqiyatli ado etadi. Yaxshi, a'lo natijalarga erishadi.

Mavzu yuzasidan test topshiriqlari (2-ilova)

Old Osiyo san'atida qaysi tur etakchi o'rin egallagan?	*Monumental me'morchilik	Haykaltaroshlik	Rangtasvir.
Mashxur rus manzarachi rassomi kim?	*I.Levitan	I.Ivanov	V.Serov
Omnia orasida etishib chiqqan ijodkorlar asarlarida qanday g'oya o'z ifodasini topdi?	*Xalqning turmushi, yutuq va mag'lubiyatlari	Tabiat go'zalligi	Mehnatkashlar tasviri
Plener nima?	*Ochiq xavoda rasm ishlash	Xonada rasm ishlash	Ijodiy rasm ishlash
Perspektiva so'zining ma'nosi nima?	*qisqarish	kengayish	ochilish
Kallonaning eki pliyastrning tekislangan pastki kismi, suppachasiga nima deyiladi?	*Fundament	Baza	Karkas

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini

aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Savol	“Akademik qalamtasvir” faning predmeti va mazmuni to'g'risida nimalarni bilasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Adabiyotlar ro'yxati (3-ilova):

1. Baymetov B. “Akademik qalamtasvir”. Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. “Chizmatasvir”. O'quv qo'llanma.- G'ofur G'ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag'shlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi.//Halq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “O'zbekiston”, 2017
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent, “O'zbekiston”, 2016
4. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi.Toshkent, “O'zbekiston”, 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.Toshkent, “O'zbekiston”, 2017
6. B.Boymetov “Akademik qalamtasvir” Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 1997.
7. Tojiyev B., Mahkamova S. “Akademik qalamtasvir” (dastlabki saboqlar). Metodik qo'llanma. Toshkent, 2013

3.Elektron ta'lim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali
9. www.ZiyoNet.Uz - O'zbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi
10. www.edu.uz - O'zbekiston Respublikasi ta'lim portali

Mavzu yuzasidan uyga vazifa (4-ilova):

Odam gavdasini dinamik holatda ishlash va qog'oz yuzasida to'g'ri tasvirlash, uning konstruktiv tuzilishlarini hisobga olish. Tasvirning yorug' va soyalarini aniqlab, tus berish.

MUSTAQIL TA'LIM MASHG'ULOTLARI

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan xolda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- mavzularni tahlil qilinib, eskizlar tayyorlanadi;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'rganish;
- mavzuga oid maxsus adabiyotlar o'rganiladi
- Talabaning o'quv-ilmiy-tadqiqod ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;
Faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalanadigan o'quv mashg'ulotlari.

Mustaqil ish uchun quyidagi topshiriqlarni bajarish tavsiya etiladi:

1. Dinamik holatda o'tirgan odam qomatini ishlash;
2. Odam ishtirokida mavzuli kompozitsiya ishlash. (qalam, ko'mir, sous, sangina);
3. Mavzuli kompozitsiya ishlash;
4. Interyerda odam qomatini ishlash;
5. Rassom ustaxonasida mavzuli kompozitsiya ishlash (qalam, ko'mir, sous, sangina);
6. Turli yoshdagi odamlar qomatini xomaki qalamchizgilarini ishlash;
7. Odam qomatini turli ko'rinishda qalam chizg'ilarini ishlash;
8. Ko'p figurali mavzuli kompozitsiya ishlash;
9. Xalq ertaklariga kompozitsiya ishlash;
10. Mavzuli kompozitsiya ishlash

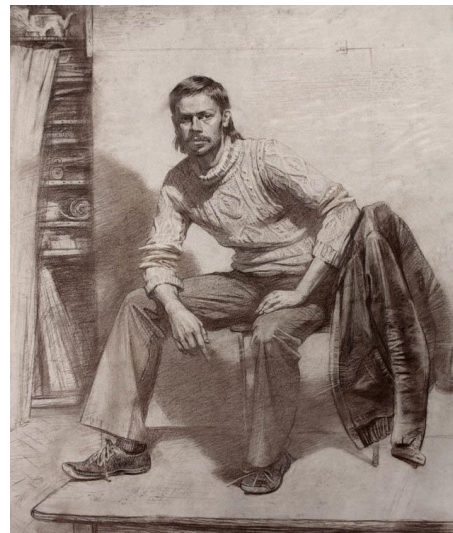
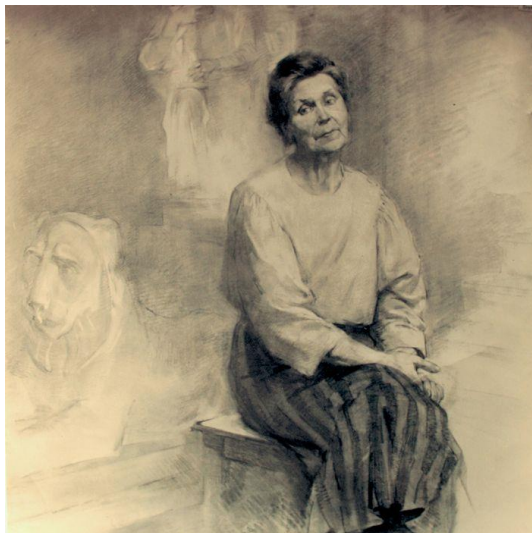
GLOSSARIY

Atamaning o'zbek tilida nomlanishi	Atamaning ingliz tilida nomlanishi	Atamaning rus tilida nomlanishi	Atamaning ma'nosi
Shtrixlash	Hatching	Shtrixovka	Tasvirda ishlatiladigan chiziqlar birdamligi yoki bir-biri ustiga yotkizilgan nuqtalar yoki chizmaga tus berishga ishlatiladigan chiziqlar yig'indisi.
Sous	Sauce	Sous	Rasm chizishga mo'ljallangan yumshoq material bo'lib, tarkibi loy, bo'r, elim va rangli kukunlardan iborat. Ular qora, och qoramtir va oq ranglarda bo'ladi.
Kapitel	Capital	Kapitel	(<u>lotincha</u> <i>caput</i>) - ustun yoki, plyastrni bog'lovchi qism. Kapitel ustundan bo'rtib chiqib, ustunga o'zgacha ko'rk beradi.
Sangina	Sangin	Sangina	(<u>fr.</u> <i>sanguine</i> , <u>lotincha</u> - <i>sanguis</i>) — rasm chizishga mo'ljallangan qalamcha shaklidagi yumshoq material bo'lib, tarkibi <u>kaolina</u> va <u>temir oksidlaridan</u> iborat.
Tushuvchi soya	Drop shadow	Padayuhaya ten	Yorug'lik manbai bilan bir xil yo'nalishda joylashgan boshqa buyumning nur manbaidan yashirin tomoni maydoni.
Qarash nuqtasi	Observation point	Tochka obzora	Rasm chizuvchining joylashgan o'rni yoki kuzatish nuqtasi
Qarash burchagi	Vision angle	Ugol obzora	Jismning chekka nuqtalariga qarab kuzatuvchidan chiqayotgan nurlar yo'nalishi.
O'z soyasi	Own shadow	Sobstvennaya ten	Predmetning bir tarafi yorug'likda, boshqa tomoni soyada joylashganidagi paydo bo'ladigan soya.
Yorug' -soya	Sheckered light and shade	Svetoten	Biron-bir buyumning soya-yorug'ini aniqlashdagi grafik munosabat.
Ekorshe	Ekorshe	Ekorshe	(frants. <i>Écorché</i> – “shilip olingan” <i>écorce</i> – “jild”) – o'quv jumla, odamning muskullari yuzaga chiqarilgan terisiz qomati
Tuslash	Stump	Rastushovka	Tasvirning aniq bir qismini soya-yorug'ini ko'rsatib berish uchun qo'llaniladigan uslub
Portret	Portrait	Portret	(frants. <i>Portrait</i> - tasvir) – tasviriy san'at janri, bir va undan ortiq odam tasviri

Natyurmort	Still life	Natyurmort	(fransuzchadan «natyurmort» so'zi "o'lik narsa" degan ma'noni anglatadi). Bu tasviriy san'at janridir. Bu janr asarlarida asosan insonni o'rap turgan buyumlar aksini topadi – ko'zalar, vazalar, oziq-ovqat mahsulotlari, gullar va boshqa maishiy buyamlar shular jumlasidandir. Ijodiy natyurmort – bu rassomning insonni o'rap turgan buyumlar aksini o'z zamoni va makonidagidek qilip tasvirlashi hisoblanadi.
Abris	Outline	Abris	Hajmning chiziqli shakli
Rakurs	Foreshortening	Rakurs	Buyum shaklining perspektiv qisqarishi vositasida uning doimiy ko'rinishi o'zgarishi; buyumning tepa yoki pastdan qaralgandagi to'satdan berilgan qisqartmalari.
Nisbatlar	Proportions	Proportsii	Buyumlar qismlarining bir-biriga va asosiga bo'lgan o'lochamlar munosabati
Yarimsoya	Penumbra	Poluten	Hajmli buyumning yuza qismidagi soya-yorug'ning, soya va nurning o'rtasidagi rang birligi
Hajm	Volume	Ob'em	Tasvirning tekislikdagi uch o'lchamli shakli.
Buyum formasi	Shape object	Forma predmeta	Buyum, obekt hamda chiziqlar joylashuvi chegaralarining nisbiy holati
Kompozitsiya (tasviriy san'atda)	Composition (visual arts)	Kompozitsiya (izobrazite-lnom iskuutve)	Bu badiiy shaklni mujassamlashtiradigan, asarga birdamlik va yaxlitlik beruvchi, rassom g'oyasi elementlarini bir-biriga jipslashtiruvchi narsa.
Qoralama	Sketch	Eskiz	Badiiy asar g'oyasini belgilovchi dastlabki chizma.
Peyzaj	Paysage	Peyzaj	(fr. <i>Paysage</i> , pays dan — o'lka, atrof) – tasviriy san'at janri (hamda bu janrning alohida asarlari) bo'lib, tasvirning asosiy buyumi u yoki bu darajada inson tomonidan o'zgartirilgan tabiatdir.
Perspektiva	Perspective	Perspektiva	(fr. <i>perspective</i> , lat. <i>perspicere</i> — orqali ko'rish) – fazoviy ob'ektlarning biron- bir tekislikdagi zoxiriy qisqartirilishiga muvofiq ularning shakli va soya-yorug'ligi o'zgarishini ifoda etuvchi tasvir texnikasi.
Panorama	Panorama	Panorama	Aylana podramnikda ishlanadigan tasmasimon asar.

Mato	Sanvas	Xolst	Rangtasvirda – maxsus ishlov berilgandan so'ng moy bo'yoq yordamida ustiga ishlanadigan qalin zig'ir yoki paxta mato.
Guash	Gouache	Guash	(<i>fr. Gouache, ital. guazzo</i> suv bo'yog'i, shovullash ma'nolarini anglatadi) – akvarelga qaraganda qalinroq va xira bo'lib, suvda eriydigan elimli bo'yoqlar turiga kiradi.
Blik	Hotspot	Blik	Tasvirlanayotgan narsadagi eng yorug' shu'la, qism. Ayniqsa hajmli narsalarning bo'rtirib chiqqan qismlarida shu'la yaqqol ko'rinadi.
Badiiylik	Artistic	Xudojestvenno'y	San'at asarlarining mezoni, o'lchovi.
Interyer	Interior	Interyer	Bino ichkarisining ko'rinishi bir burchagi, qismi. Interyer tasviriy san'atning janri bo'lib binoning ichki ko'rinishlari tasvirlanadi.
Kolorit	Coloring	Kolorit	Badiiy asar mazmunini tushunarli bo'lishida ranglar nisbatidan foydalanish, badiiy asarlardagi ranglarning umumiy tusi, tuzilishi.
Refleks	Reflection	Refleks	narsaning shaxsiy va tushuvchi soyasidagi aks shu'lasi, u tevarak atrofdagi narsalarni ta'siri natijasida sodir bo'ladi.
Fon	Background	Fon	fon, zamin, tag; (ko'm-ko'k osmon fonida, rangli mato fonida) suratlarda eng oxirigi orqa plan rangini bildiradi
Atamaning o'zbek tilida nomlanishi	Atamaning ingliz tilida nomlanishi	Atamaning rus tilida nomlanishi	Atamaning ma'nosi

ILOVALAR

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

AKADEMIK QALAMTASVIR ASOSLARI

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar

Ta'lim sohasi: 110000 - Pedagogika

Ta'lim yo'nalishi: 5110800 – Tasviriy san'at va muhandislik
grafikasi

TOSHKENT – 2019

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2019-yil "4" 10 dagi 892-sonli buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2019-yil "17" 08 dagi 4-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

Xalilov R.Sh - «Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi» kafedrasida dotsenti
Xasanova M.Z-«Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi» kafedrasida o'qituvchisi

Taqrizchilar: Z.R.Bobomuratov – TAQI, "Tasviriy san'at" kafedrasida dotsenti
U.B. Xakimov– Respublika ixtisoslashgan rassomlik maktabi direktori

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti O'quv-uslubiy Kengashida ko'rib chiqilgan va tavsiya qilingan (2019-yil "19" 06 dagi 11-sonli bayonnomasi).

TC bo'yicha yozilgan
metodikasi kaf. muh. muh.

P. Xalilov

1. O'quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o'rni

Akademik qalamtasvir asoslari – barcha tasviriy san'at turlarining asosi sifatida bo'lajak pedagog rassomlarga borliqni ko'rib- kuzatib to'g'ri tasvirlash, borliqni idrok etish, qo'l, ong va sezgilarini shakllantirish hamda bo'lajak rassom-pedagoglarni tasviriy san'at asoslariga o'rgatishni maqsad qilib qo'yadi.

Tasviriy san'atning asosi bo'lgan Akademik qalamtasvirning kelib chiqish tarixi va rivojlanishi, tasviriy san'at qonun-qoidalari, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini pedagogik jarayonga puxta tayyorlashda Akademik qalamtasvirning ahamiyati haqida so'z boradi.

2. O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Akademik qalamtasvir asoslari fani maqsadi barcha tasviriy san'at turlarining asosi sifatida bo'lajak pedagog rassomlarga borliqni ko'rib-kuzatib to'g'ri tasvirlash, borliqni idrok etish, qo'l, ong va sezgi organlarini shakllantirish hamda bo'lajak rassom-pedagoglarni tasviriy san'at asoslariga o'rgatishni maqsad qilib qo'yadi.

Akademik qalamtasvir asoslari fanining vazifalari boshqa kasbiy fanlari qatorida bo'lajak o'qituvchi-rassomlarni tayyorlashda asosiy mezon hisoblanib, u talabalarga amaliy mashg'ulotlar orqali olib boriladi. Amaliy mashg'ulotlar qatorida nazariy bilimlar ham bo'lajak rassom-pedagoglarga ularning keyingi pedagogik va ijodiy faoliyatlarida muhim o'rin tutadi.

Bakalavr:

- akademik qalamtasvir mashg'ulotlarini o'tishda tasviriy san'at asoslari, Kompozitsiya qonuniyatlari, chiziqli, havo, perspektivalari, ufq tekisligi siluet, konstruktsiya, shtrix, nisbatlar, materiallar xususiyatlari, yorug'-soya qonuniyatlari, turli tasvirlash vositalaridan foydalanishni **bilimga;**

- talaba akademik qalamtasvir asoslari darslarini rejalashtirish: naturmort, portret, odamning turli holatlaridan postanovkalar tashkil etish, o'quvchilarga akademik qalamtasvir mashg'ulotlarini tashkil etishda san'at asarlarini tahlil eta olish, yaxshi o'zlashtiruvchi va boshlovchi o'quvchilar bilan individual darslar olib borish, o'quvchilar ijodiy ishlarini baholay olish **ko'nikma;**

- talaba tasviriy san'at tarixi va nazariyasi, kompozitsiya qonuniyatlari va plastik anatomiya, portret xarakteristikasi va psixologik echim, o'quv va akademik qalamtasvir ishlash metodlari va metodologik asoslari, insonning to'liq qomatini tasvirlay olish, tasviriy san'at asarlarini yaratishda akademik qalamtasvirning ahamiyati, qalam va turli tasvirlash vositalarida kompozitsiyalar tuzish **malakalariga ega bo'lishi kerak.**

III. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlar)

1-modul. Odam gavdasi akademik qalamtasviri

1-mavzu: Odam gavdasini holis fonda ishlash

Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari. Perspektiva, plastik anatomiya, yorug' soya munosabatlari, bir, ikki va ko'p figuralardan tashkil etilgan kompozitsiyalarning o'ziga xosligi va tasvirlash qonun qoidalari. Odam shaklini tasvirlashda konstruktiv tuzilish, plastik holat, hajm, kompozitsiya asoslari kabi asosiy qonun qoidalarini o'rgatish.

2-mavzu: Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash

Odam, hayvon va qushlarning anatomik tuzulish xususiyatlari hamda ularni qalamchizgilar vositasida tasvirlash usullari. Odam bosh suyagining tuzilishi haqida ma'lumotlar. Odam gavdasini metodik bosqichlarda to'g'ri tasvirlash.

3-mavzu: Odam gavdasini dinamik holatda ishlash

Inson qomatining turli rakurs va holatlarda mavzuli qalamchizgilari (mehnat jarayoni, sport musobaqalari va suyanib turgan) chizish orqali inson tana a'zolari nisbatlarini chiziqli konstruktiv o'rganish. Kuzatib holat xarakterini tez ilg'ab tasvirlash malakalarini o'stirish. Inson qiyofasini akademik qalamtasvir usulda tasvirlashda metodik izchillikka rioya qilish.

4-mavzu: Odam gavdasini o'tirgan xolatini interer bilan birga ishlash

Naturaning xarakterli xususiyatlarini ochib berish. Qiyofani tasvirlashda konstruktiv anatomik tuzilishni hisobga olib uning holatini aniqlash. O'quv grafik vazifa chizishda inson yuz tuzilishi xususiyatlarini ochib berish. Odam gavdasining tuzilishi va mushaklarining konstruktiv anatomik jihatlarini aniqlab tasvirlash.

IV. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

1. Odam gavdasini holis fonda ishlash

Qiyofachini o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog'ozga to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni aniqlash va modelni konstruktiv qurish. Yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tuslash. Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

2. Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash

Qiyofachini o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog'ozga to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni aniqlash va modelni konstruktiv qurish. Yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish. Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

3. Odam gavdasini dinamik holatda ishlash

Nuturani o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog'ozga to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni aniqlash va modelni konstruktiv qurish. Yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish. Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

4. Odam gavdasini o'tirgan xolatini interer bilan birga ishlash

Nuturani o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog'ozga to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni aniqlash va modelni konstruktiv qurish. Yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish. Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazi.

Amaliy mashg'ulotlar maxsus dastgohli uskunalar bilan jihozlangan o'quv ustaxonalarida har bir akademik guruh kichik guruhlarga bo'lingan holda o'tiladi. Mashg'ulotlar davomida "master klass"lar o'tkaziladi.

V . Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan xolda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:
mavzularni taxlil qililib, eskizlar tayyorlanadi;

- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'rganish;
- mavzuga oid maxsus adabiyotlar o'rganiladi
- Talabani o'quv-ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;
- Faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalanadigan o'quv mashg'ulotlari;

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

1. Dinamik holatda o'tirgan odam qomatini ishlash;
2. Odam ishtirokida mavzuli kompozitsiya ishlash. (qalam, ko'mir, sous, sangina)
3. Mavzuli kompozitsiya ishlash;
4. Intererda odam qomatini ishlash;

5. Rassom ustaxonasida mavzuli kompozitsiya ishlash; (qalam, ko'mir,sous, sangina)
6. Turli yoshdagi odamlar qomatini xomaki qalamchizg'ilarini ishlash;
7. Odam qomatini turli ko'rinishda qalam chizg'ilarini ishlash;
8. Ko'p figurali mavzuli kompozitsiya ishlash;
9. Xalq ertaklariga kompozitsiya ishlash;
10. Mavzuli kompozitsiya ishlash;

VI. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar:

1. Baymetov B. "Akademik qalamtasvir". Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. "Chizmatasvir". O'quv qo'llanma.- G'ofur G'ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004.

Qo'shimcha adabiyotlar:

3. Sh.M. Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag'shlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Halq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, № 11.
4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, "O'zbekiston", 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, "O'zbekiston", 2016
6. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. Toshkent, "O'zbekiston", 2017
7. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy taxlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Toshkent, "O'zbekiston", 2017
8. B. Boymetov "Akademik qalamtasvir" Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 1997.
9. Tojiev B, Mahkamova S. "Akademik qalamtasvir" (dastlabki saboqlar). Metodik qo'llanma. Toshkent, 2013.

Internet saytlari:

10. [www. tdpu. uz](http://www.tdpu.uz)
11. www. Ziyonet. uz
12. www. edu. uz
13. [tdpu-INTERNET. Ped](#)

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

AKADEMIK QALAMTASVIR ASOSLARI

FANINING ISHCHI O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	100000	– Gumanitar
Ta‘lim sohasi:	110000	– Pedagogika
Ta‘lim yo‘nalishi:	5110800	– Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi yo‘nalishi (sirtqi)
Umumiy o‘quv soati:	48 soat	
Ma‘ruza	12 (6-semestr 4 s., 7-semestr 4 s., 8-semestr 4 s.)	
Amaliy	36 (6-semestr 12 s., 7-semestr 12 s., 8-semestr 12 s.)	
Mustaqil ta‘lim	228 (6-semestr 16 s., 7-semestr 16 s., 8-semestr 16 s.)	

Guliston – 2021

Mazkur fanning ishchi o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 04.10. 2019 yildagi 892-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan "Akadeik qalamtasvir asoslari" fani dasturi asosida tayyorlandi.

Mazkur ishchi fan dasturi "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasining 2021 yil "___" _____dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan. (____-sonli bayonnoma).

Mazkur ishchi fan dasturi "San'atshunoslik" fakulteti Kengashining 2021 yil "___" _____dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan. (____-sonli bayonnoma).

Mazkur ishchi fan dasturi Guliston davlat universiteti Kengashining 2021 yil "___" _____dagi _____-sonli bayonnoma bilan tasdiqlangan.

Tuzuvchi:

N.Jumaboyev "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasida o'qituvchisi

Taqrizchilar:

A.Babadjanov "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasida katta o'qituvchisi

R.Xayrov "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasida o'qituvchisi

B.Nusharov "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasida o'qituvchisi

B.Usmanov "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasida o'qituvchisi

"Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi"

kafedrasida mudiri: _____ O.Inoyatov

San'atshunoslik fakulteti

dekani: _____ A.Babadjanov

O'quv-uslubiy bo'lim

boshlig'i _____ I.Xudoyberdiyev

I. O`quv fanining dolzarbligi va oliy kasbiy ta'limdagi o`rni

Akademik qalamtasvir asoslari – barcha tasviriy san'at turlarining asosi sifatida bo'lajak pedagog rassomlarga borliqni ko'rib – kuzatib to'g'ri tasvirlash, borliqni idrok etish, qo'l, ong va sezgilarini shakllantirish hamda bo'lajak rassom-pedagoglarni tasviriy san'at asoslariga o'rgatishni maqsad qilib qo'yadi.

Tasviriy san'atning asosi bo'lgan Akademik qalamtasvirning kelib chiqish tarixi va rivojlanishi, tasviriy san'at qonun-qoidalari, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini pedagogik jarayonga puxta tayyorlashda Akademik qalamtasvirning ahamiyati haqida so'z boradi.

II. O`quv fanining maqsad va vazifasi.

Akademik qalamtasvir asoslari fani maqsadi barcha tasviriy san'atning asosi sifatida bo'lajak pedagog rassomlarga borliqni ko'rib-kuzatib to'g'ri tasvirlash, borliqni idrok etish, qo'l, ong va sezgi organlarini shakllantirish hamda bo'lajak rassom-pedagoglarni tasviriy san'at asoslariga o'rgatishni maqsad qilib qo'yadi.

Akademik qalamtasvir asoslari fanining vazifalari boshqa kasbiy fanlari qatorida bo'lajak o'qituvchi-rassomlarni tayyorlashda asosiy mezon hisoblanib, u talabalarga amaliy mashg'ulotlar orqali olib boriladi. Amaliy mashg'ulotlar qatorida nazariy bilimlar ham bo'lajak rassom-pedagoglarga ularning keyingi pedagogik va ijodiy faoliyatlarida muhim o'rin tutadi.

Bakalavr:

- akademik qalamtasvir mashg'ulotlarini o'tishda tasviriy san'at asoslari, kompozitsiya qonuniyatlari, chiziqli, havo perspektivalari, ufq tekisligi, siluet, konstruktsiya, shtrix, nisbatlar, materiallar xususiyatlari, yorug'-soya qonuniyatlari, turli tasvirlash vositalaridan foydalanishni **bilimga;**

- talaba akademik qalamtasvir asoslari darslarini rejalashtirish: qalamtasvir, portret, odamning turli holatlaridan postanovkalar tashkil etish, o'quvchilarga akademik qalamtasvir mashg'ulotlarini tashkil etishda san'at asarlarini tahlil eta olish, yaxshi o'zlashtiruvchi va boshlovchi o'quvchilar bilan individual darslar olib borish, o'quvchilar ijodiy ishlarini baholay olish **ko'nikma;**

- talaba tasviriy san'at tarixi va nazariyasi, kompozitsiya qonuniyatlari va plastik anatomiya, portret xarakteristikasi va psixologik yechim, o'quv va akademik qalamtasvir ishlash metodlari va metodologik asoslari, insonning to'liq qomatini tasvirlay olish, tasviriy san'at asarlarini yaratishda akademik qalamtasvirning ahamiyati, turli tasvirlash vositalarida kompozitsiyalar tuzish **malakalariga ega bo'lishi kerak.**

III. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

1-mavzu: Odam gavdasini holis fonda ishlash

Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari. Perspektiva, plastik anatomiya, yorug' soya munosabatlari, bir, ikki va ko'p figuralardan tashkil etilgan kompozitsiyalarning o'ziga xosligi va tasvirlash qonun qoidalari. Odam shaklini tasvirlashda konstruktiv tuzilish, plastik holat, hajm, kompozitsiya asoslari kabi asosiy qonun qoidalari o'rgatish.

2-mavzu: Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash

Odam, hayvon va qushlarning anatomik tuzulish xususiyatlari hamda ularni qalamchizgilar vositasida tasvirlash usullari. Odam bosh suyagining tuzilishi haqida ma'lumotlar. Odam gavdasini metodik bosqichlarda to'g'ri tasvirlash.

3-mavzu: Odam gavdasini dinamik holatda ishlash

Inson qomatining turli rakurs va holatlarda mavzuli qalamchizgilari (mehnat jarayoni, sport musobaqalari va suyanib turgan) chizish orqali inson tana a'zolari nisbatlarini chiziqli konstruktiv o'rganish. Kuzatib holat xarakterini tez ilg'ab tasvirlash malakalarini o'stirish. Inson qiyofasini akademik qalamtasvir usulda tasvirlashda metodik izchillikka rioya qilish.

4-mavzu: Odam gavdasini o'tirgan holatini interyer bilan birga ishlash

Naturaning xarakterli xususiyatlarini ochib berish. Qiyofani tasvirlashda konstruktiv anatomik tuzilishni hisobga olib uning holatini aniqlash. O'quv grafik vazifa chizishda inson yuz

tuzilishi xususiyatlarini ochib berish. Odam gavdasining tuzilishi va mushaklarining konstruktiv anatomik jihatlarini aniqlab tasvirlash.

Ma'ruza mashg'ulotlarini soatlarda taqsimlanishi

№	Ma'ruzalar mavzulari	Dars soatlari hajmi
VI-semestr		
1	Odam gavdasini holis fonda ishlash	2
2	Tasvirlashning asosiy qonun qoidalari	
3	Perspektiva, plastik anatomiya, yorug' soya munosabatlari	
4	Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash	2
5	Odam, hayvon va qushlarning anatomik tuzulish xususiyatlari	
6	Odam gavdasini metodik bosqichlarda to'g'ri tasvirlash	
	Jami	4
VII-semestr		
1	Odam gavdasini dinamik holatda ishlash	2
2	Inson qomatining turli rakurs va holatlarda mavzuli qalamchizgilar	
3	Inson qiyofasini akademik qalamtasvir usulda tasvirlashda metodik izchillikka rioya qilish	
4	Odam gavdasini o'tirgan xolatini interer bilan birga ishlash	2
5	Qiyofani tasvirlashda konstruktiv anatomik tuzilishni hisobga olib uning holatini aniqlash	
6	O'quv grafik vazifa chizishda inson yuz tuzilishi xususiyatlarini ochib berish	
	Jami	4
VIII-semestr		
1	Odam gavdasini o'tirgan xolatini interer bilan birga ishlash	4
2	Naturaning xarakterli xususiyatlarini ochib berish	
3	Qiyofani tasvirlashda konstruktiv anatomik tuzilishni hisobga olib uning holatini aniqlash	
	Jami	4

IV. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

1-mavzu: Odam gavdasini holis fonda ishlash

Qiyofachini o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog'ozga to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni aniqlash va modelni konstruktiv qurish. Yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish. Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

2-mavzu: Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash

Qiyofachini o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog'ozga to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni aniqlash va modelni konstruktiv qurish. Yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish. Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

3-mavzu: Odam gavdasini dinamik holatda ishlash

Naturani o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog'ozga to'g'ri joylashtirish. Nisbatlarni aniqlash va modelni konstruktiv qurish. Yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish. Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

4-mavzu: Odam gavdasini o'tirgan xolatini interyer bilan birga ishlash

Nuturani o‘rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog‘ozga to‘g‘ri joylashtirish. Nisbatlarni aniqlash va modelni konstruktiv qurish. Yorug‘-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish. Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish.

Amaliy mashg‘ulot mavzularining soatlarda taqsimlanishi

№	Amaliy mashg‘ulotlar mavzusi	Dars soatlari hajmi
VI-semestr		
1	Odam gavdasini holis fonda ishlash	6
2	Qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog‘ozga to‘g‘ri joylashtirish	
3	Anatomik jihatdan tahlil qilish	
4	Yorug‘-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish ishni yakuniga yetkazish	
7	Odam gavdasini akademik qalamtasvirini ishlash	6
8	Qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog‘ozga to‘g‘ri joylashtirish	
9	Anatomik jihatdan tahlil qilish	
10	Yorug‘-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish ishni yakuniga yetkazish	
Jami		12
VII-semestr		
1	Odam gavdasini dinamik holatda ishlash	6
2	Qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog‘ozga to‘g‘ri joylashtirish	
3	Anatomik jihatdan tahlil qilish	
4	Yorug‘-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish ishni yakuniga yetkazish	
10	Odam gavdasini o‘tirgan holatini interyer bilan birga ishlash	6
11	Qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog‘ozga to‘g‘ri joylashtirish	
12	Anatomik jihatdan tahlil qilish	
13	Yorug‘-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish ishni yakuniga yetkazish	
Jami		12
VIII-semestr		
1	Odam gavdasini o‘tirgan holatini interyer bilan birga ishlash	12
2	Naturani o‘rganish (qisqa muddatli chizgilar)	
3	Qisqa muddatli chizgilarni bajarish va qog‘ozga to‘g‘ri joylashtirish	
4	Modelni konstruktiv qurish	
5	Anatomik jihatdan tahlil qilish	
6	Yorug‘-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushirish	
7	Umumlashtirish va ishni yakuniga yetkazish	
Jami		12

Amaliy mashg‘ulotlar maxsus dastgohli uskunalar bilan jihozlangan o‘quv ustaxonalarida har bir akademik guruh kichik guruhlarga bo‘lingan holda o‘tiladi. Mashg‘ulotlar davomida “master klass”lar o‘tkaziladi.

V. Mustaqil ta‘lim va mustaqil ishlar

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan xolda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- mavzularni tahlil qilinib, eskizlar tayyorlanadi;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'rganish;
- mavzuga oid maxsus adabiyotlar o'rganiladi
- Talabani o'quv-ilmiy-tadqiqod ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;
- Faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalanadigan o'quv mashg'ulotlari.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

1. Dinamik holatda o'tirgan odam qomatini ishlash;
2. Odam ishtirokida mavzuli kompozitsiya ishlash. (qalam, ko'mir, sous, sangina);
3. Mavzuli kompozitsiya ishlash;
4. Interyerda odam qomatini ishlash;
5. Rassom ustaxonasida mavzuli kompozitsiya ishlash (qalam, ko'mir, sous, sangina);
6. Turli yoshdagi odamlar qomatini xomaki qalamchizgilarini ishlash;
7. Odam qomatini turli ko'rinishda qalam chizg'ilarini ishlash;
8. Ko'p figurali mavzuli kompozitsiya ishlash;
9. Xalq ertaklariga kompozitsiya ishlash;
10. Mavzuli kompozitsiya ishlash.

№	Mustaqil ta'lim mavzulari	Dars soatlari hajmi
VI-semestr		
1	Dinamik holatda o'tirgan odam qomatini ishlash	16
2	Odam ishtirokida mavzuli kompozitsiya ishlash. (qalam, ko'mir, sous, sangina)	20
3	Mavzuli kompozitsiya ishlash	20
4	Interyerda odam qomatini ishlash	20
	Jami	76
VII-semestr		
1	Turli yoshdagi odamlar qomatini xomaki qalamchizg'ilarini ishlash	24
2	Odam qomatini turli ko'rinishda qalam chizg'ilarini ishlash	26
3	Rassom ustaxonasida mavzuli kompozitsiya ishlash (qalam, ko'mir, sous, sangina)	26
	Jami	76
VIII-semestr		
1	Ko'p figurali mavzuli kompozitsiya ishlash	24
2	Xalq ertaklariga kompozitsiya ishlash	26
3	Mavzuli kompozitsiya ishlash	26
4		
5		
	Jami	76

VI. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbalari
Asosiy adabiyotlar

1. Baymetov B. "Akademik qalamtasvir". Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. "Chizmatasvir". O'quv qo'llanma.- G'ofur G'ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

3. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag‘shlangan majlisidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Halq so‘zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, № 11.
4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2016
6. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017
7. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Toshkent, “O‘zbekiston”, 2017
8. B.Boymetov “Akademik qalamtasvir” Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma. Toshkent, 1997.
9. Tojiyev B., Mahkamova S. “Akademik qalamtasvir” (dastlabki saboqlar). Metodik qo‘llanma. Toshkent, 2013.

Internet saytlari:

10. www.tdpu.uz
11. www.Ziyonet.uz
12. www.edu.uz
13. tdpu-INTERNET.Ped

Oraliq va yakuniy nazoratlar o‘tkazish jadvali:

№	Nazorat shakli, maksimal baho	1-ON	2-ON	YaN
1.	Maksimal baho	5	5	5
2.	Shakli: (amaliy)	Amaliy	Amaliy	Amaliy
3.	Muddati (haftalarda)	11	16	19-21

Baholash mezonlari:

Oraliq baholash: fanning amaliy mashg‘ulot qismiga tegishli teng yarmi o‘tib bo‘lingandan so‘ng so‘ng OB olinadi. Bunda o‘tilgan mavzularga doir 1 ta amaliy ish (o‘tilgan mavzulardan kelib chiqib natura yoki kompozitsiya) bajariladi. Oldindan tuzilgan 1 ta amaliy ishni to‘liq bajargan talabaga maksimal 5 baho beriladi.

Yakuniy baholash o‘tilgan barcha mavzular bo‘yicha tuzilgan variantlar asosida o‘tkaziladi. Bunda har bir talabaning semestr davomida o‘tilgan mavzulari bo‘yicha auditoriya va mustaqil ishlari ko‘rgazmasi ko‘rib chiqiladi hamda 1 ta amaliy ish bajariladi. Talaba ko‘rgazma va amaliy ishning xar biridan maksimal 5 baho to‘plash imkoniyatiga ega. Umumiy baho o‘rtacha arifmetika asosida chiqariladi.

*Izoh. Nazoratlardagi har bir savol va topshiriqlar quyidagi baholash mezonlari bo‘yicha baholanadi.

Talabalar bilimni baholash mezonlari

a) “5” (a‘lo) baho uchun talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- Hulosa va qaror qabul qilish;
- Ijodiy fikrlay olish;
- Mustaqil mushohada yurita olish;
- Olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish;

- Mohiyatini tushunish;
- Bilish, aytib berish;
- Tasavvurga ega bo'lish;
  - b) **“4” (yaxshi)** baho uchun talabanning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:
    - Mustaqil mushohada yurita olish;
    - Olgan bilimlarini amalda qo'llay olish;
    - Mohiyatini tushunish;
    - Bilish, aytib berish;
    - Tasavvurga ega bo'lish;
      - v) **“3” (qoniqarli)** baho uchun talabanning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:
        - Mohiyatini tushunish;
        - Bilish, aytib berish;
        - Tasavvurga ega bo'lish;
          - g) talabanning bilim darajasi **“2” (qoniqarsiz)** deb quyidagi hollarda baholanadi:
            - Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik;
            - Javoblarda xatoliklarga yo'l qo'yilganlik;
            - Bilmaslik.

TARQATMA MATERIALLAR

O`zbekiston (O`), Rossiya (R) va Evropa (E) rassomlarni anoqlang va jadvalning "javob" qismiga yozing.

1	<u>S.Abdullayev</u>	11	<u>I.Izentayev</u>
2	<u>I.Shishkin</u>	12	<u>Leonardo da Vinchi</u>
3	<u>M.Saidov</u>	13	<u>R.Santi</u>
4	<u>X.Rembrand</u>	14	<u>H.Usmonov</u>
5	<u>Yu.Elizarov</u>	15	<u>I.Levitan</u>
6	<u>Savrasov</u>	16	<u>Z.Kovalevskaya</u>
7	<u>P.Pikasso</u>	17	<u>Karavadjo</u>
8	<u>P.Benkov</u>	18	<u>A.Dyurer</u>
9	<u>I.Ayvazovskiy</u>	19	<u>V.Serov</u>
10	<u>Verishagina</u>	20	<u>Salvador Dali</u>

Javob: O`-	R-	E-	
-------------------	----	----	--

Tasviriy san`at janrlar va ularga mos san`at asarlari nomlari bilan juftlang.

1	<u>Animalistik janr</u>	A	<u>Amit Temur(M.Nabiyev)</u>
2	<u>Maishiy janr</u>	B	<u>Ko`pkari(A.Aliqulov)</u>
3	<u>Marina janr</u>	S	<u>Navro`z(O.Qozoqov)</u>
4	<u>Tarixiy janr</u>	D	<u>To`qqizinchi val(I.K.Ayvazovskiy)</u>

Javob: 1-	2-	3-	4-
------------------	----	----	----

Rangtasvir (R), Haykaltaroshlik (H) va Grafikaga oid (G) terminlarni aniqlang va jadvalning "javob" qismiga yozing.

1	<u>Al-laya prima</u>	11	<u>Mastexin</u>
2	<u>Marmar</u>	12	<u>Xolst</u>
3	<u>Stek</u>	13	<u>Linogravyura</u>
4	<u>Offort</u>	14	<u>Gips</u>
5	<u>Akvarel</u>	15	<u>Moybo`yoq</u>
6	<u>Karkas</u>	16	<u>Plastilin</u>
7	<u>Kselografiya</u>	17	<u>Gravyura</u>
8	<u>Tsement</u>	18	<u>Freska</u>
9	<u>Guash</u>	19	<u>Mum</u>
10	<u>Litografiya</u>	20	<u>Relyef</u>

Javob:

R-

H-

G-

Bu janrning nomi qanday va nima uchun ?

TESTLAR

..... deb buyumlarning fazo (bo'shliq) ta'sirida o'zgarib (qisqarib) ko'rinishiga aytiladi.

- A. Fazoviy perspektiva
- B. Ufq chizig'i
- S. Buyum tekisligi
- D. Ko'rish maydoni

.....deb, ko'zimi balandligida o'tadigan nurga aytiladi.

- A. Ufq chizig'i
- B. Fazoviy perspektiva
- S. Buyum tekisligi
- D. Ko'rish maydoni

.....deb tasvirlanayotgan buyumning joylashgan tekisligiga aytiladi.

- A. Buyum tekisligi
- B. Fazoviy perspektiva
- S. Ufq chizig'i
- D. Ko'rish maydoni

..... bu chizuvchining tasvirlanayotgan buyumni ko'rish vaqtida qamrab olishdir.

- A. Ko'rish maydoni
- B. Fazoviy perspektiva
- S. Ufq chizig'i
- D. Buyum tekisligi

Naturmort tasviriy san'atning o'ziga xos qanday janr xisoblanadi?

- A. Mustaqil
- B. Mavxum
- S. Yagona
- D. Takrorlanmas

“Natumort” — (nature morte) qaysi tilidan so'z bo'lib, “jonsiz tabiat” degan ma'noni anglatadi?

- A. fransuzcha
- B. inglizcha
- S. lotincha
- D. italiyancha

“Natumort” janrda nima tavrirlanadi?

- A. Mehnat qurollari, sabzavot va mevalar, gullar, parranda hamda mayda hayvonlar tasvirlanadi, ya'ni naturmort san'atda insonning maishiy hayotini aks ettiradi.
- B. Tabiat atrof-muxit
- S. jang maydonidagi tasvirlar
- D. dengiz ko'rinishi

Natumort XVII asrning boshlarida qaysi davlatda paydo bo'ldi.

- A. Gollandiyada
- B. Fransiyada
- S. Italiyada
- D. Shvetsariya

Natumort ishi qog'ozining qaysi qismiga joylashtiriladi?

- A. o'rtasiga
- B. o'ng tomoniga
- S. chap tomoniga
- D. pastki qismga

Jismning shakli va hajmini yanada to'liqroq ko'rsatish uchun nimadan foydalaniladi?

- A. yorug' - soyadan

- B. tushuvchi soyadan
- S. shaxsiy soyadan
- D. umumiy ko`rinishdan

Tasviriy san'atning necha turi mavjud?

- A. uch
- B. to`rt
- S. ikki
- D. besh

Rangtasvir, Haykaltaroshlik va Grafika tasviriy san'at ..... xisoblanadi.

- A. turi
- B. janri
- S. yo`nalishi
- D. oqim

.....asosan bino devorlariga, pannolar esa matolarga bo'yoqlar bilan ishlanadi.

- A. Freskalar
- B. Vitraj
- S. Minatyura
- D. Dekorativ rangtasvir

.....binolarning derazalari, eshiklari, oynalari ustiga bo'yoqlar yordamida ishlanadi.

- A. Vitraj
- B. Freskalar
- S. Minatyura
- D. Dekorativ rangtasvir

..... deganda bejirim, juda kichik, jaji, nozik san'at asarlari tushuniladi.

- A. Minatyura
- B. Vitraj
- S. Freskalar
- D. Dekorativ rangtasvir

Haykalarni necha turi mavjud?

- A. ikki
- B. uch
- S. besh
- D. to`rt

Grafika qaysi so`zdan olingan bo'lib, "yozaman, rasm ishlayman" degan ma'noni bildiradi?

- A. lotincha
- B. fransuzcha
- S. inglizcha
- D. italayncha

Grafika tasviriy san'atning .....dan biri hisoblanadi.

- A. turlari
- B. janri
- S. oqimi
- D. yo`nalishlari

Estamp fransuzcha so'z bo'lib, qanday ma'nosini bildiradi?

- A. shtamplash
- B. ranglash
- S. shtrixlash
- D. o'lcham qo'yish

"Natyurmort" qanday so'zi bo'lib "o'lik narsalar (natura)" ma'nosini anglatadi?

- A. fransuzcha
- B. lotincha
- S. inglizcha

D. italayncha

Tasviriy san'atda turmush janri XVII asrda qayerda paydo bo'lgan?

A. Gollandiyada

B. Italiya

S. Fransiya

D. Shotlandiya

“Portret” fransuzcha “portrait” so'zdan olingan bo'lib, qanday ma'nosini bildiradi?

A. kishilarni chehrasini xuddi o'ziga o'xshatib tasvirlash

B. odam tuzilishini tasvirlash

S. inson yelka, yarim va butun gavda tuzilishini tasvirlash

D. rassom o'zini-o'z chizish

Xayvon va qushlarni rasmini ishlochi rassomlarni qanday rassomlar deb yuritiladi?

A. animalist

B. botalist

S. miniatyurachi

D. portetchi

Marina fransuzcha so'z bo'lib, ko'rinishi qanday ma'noni bildiradi?

A. dengiz

B. xayvonlar

S. inson

D. buyum

Qaysi so'z yalang'och degan ma'noni anglatadi?

A. Nyu

B. marina

S. botal

D. animal

O'zbekiston san'ati nechinchi asrga buyuk o'zgarishlar bilan kirib keldi?

A. XXI

B. XX

S. IXX

D. XVIII

Abstraksionizm loticha nima degan ma'noni anglatadi?

A. mavhum

B. real

S. yashirin

D. aniq

Marinist –qanday ko'rinishlarini tasvirlovchi rassom?

A. dengiz

B. manzara

S. urush

D. inson

.....– suvoq qilingan devor ustiga to'g'ridan-to'g'ri ezilgan bo'yoqlar bilan ishlangan tasvir.

A. freska

B. mazayka

S. siluet

D. grafika

ISHCHI FAN DASTURIGA MUVOFIQ BAHOLASH MEZONLARINI QO‘LLASH BO‘YICHA USLUBIY KO‘RSATMALAR

Talaba bilimini baholash kredit-modul tizimiga muvofiq ishlab chiqilgan Nizom asosida amalga oshiriladi.

Nazorat turi	1-OB	2-OB	YaB
O‘tkazilish vaqti	8-hafta	16-hafta	17-18 hafta
Nazorat shakli	Amaliy*	Amaliy *	Amaliy

Oraliq baholash: fanning amaliy mashg‘ulot qismiga tegishli teng yarmi o‘tib bo‘lingandan so‘ng so‘ng OB olinadi. Bunda o‘tilgan mavzularga doir 1 ta amaliy ish (o‘tilgan mavzulardan kelib chiqib natura yoki kompozitsiya) bajariladi. Oldindan tuzilgan 1 ta amaliy ishni to‘liq bajargan talabaga maksimal 100 ball beriladi.

Yakuniy baholash o‘tilgan barcha mavzular bo‘yicha tuzilgan variantlar asosida o‘tkaziladi. Bunda har bir talabaning semestr davomida o‘tilgan mavzulari bo‘yicha auditoriya va mustaqil ishlari ko‘rgazmasi ko‘rib chiqiladi hamda 1 ta amaliy ish bajariladi. Talaba ko‘rgazma va amaliy ishning xar biridan maksimal 100 ball to‘plash imkoniyatiga ega. Umumiy baho o‘rtacha arifmetika asosida chiqariladi.

*Izoh. Nazoratlardagi har bir savol va topshiriqlar quyidagi baholash mezonlari bo‘yicha baholanadi.

Talabalar bilimini baholash mezonlari

a) **90-100 ball “5” (a‘lo)** baho uchun talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- Hulosa va qaror qabul qilish;
- Ijodiy fikrlay olish;
- Mustaqil mushohada yurita olish;
- Olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish;
- Mohiyatini tushunish;
- Bilish, aytib berish;
- Tasavvurga ega bo‘lish;

b) **70-89,9 ball “4” (yaxshi)** baho uchun talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- Mustaqil mushohada yurita olish;
- Olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish;
- Mohiyatini tushunish;
- Bilish, aytib berish;
- Tasavvurga ega bo‘lish;

v) **60-69,9 ball “3” (qoniqarli)** baho uchun talabaning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- Mohiyatini tushunish;
- Bilish, aytib berish;
- Tasavvurga ega bo‘lish;

g) talabaning bilim darajasi **0-59,9 ball “2” (qoniqarsiz)** deb quyidagi hollarda baholanadi:

- Aniq tasavvurga ega bo‘lmaslik;
- Javoblarda xatoliklarga yo‘l qo‘yilganlik;
- Bilmaslik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Asosiy dabitotlar:

1. Baymetov B. "Akademik qalamtasvir". Darslik 1-qism.- Toshkent, 2006.
2. Baymetov B., Abdirasilov S. "Chizmatasvir". O'quv qo'llanma.- G'ofur G'ulom matbaa ijodiy uyi. Toshkent, 2004

2.Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag'shlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Halq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, № 11.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, "O'zbekiston", 2017
3. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent, "O'zbekiston", 2016
4. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi.Toshkent, "O'zbekiston", 2017
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.Toshkent, "O'zbekiston", 2017
6. B.Boymetov "Akademik qalamtasvir" Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 1997.
7. Tojiyev B., Mahkamova S. "Akademik qalamtasvir" (dastlabki saboqlar). Metodik qo'llanma. Toshkent, 2013

3.Elektron ta'lim resurslari

8. www.tdpu.uz - Nizomiy nomidagi TDPU portali
9. www.ZiyoNet.Uz - O'zbekiston Ziyonet kutubxonasi bazasi
10. www.edu.uz - O'zbekiston Respublikasi ta'lim portali